

Middelengebruik: Alcoholgebruik

Inleiding

Alcoholgebruik is onderdeel van verschillende culturen en tevens één van de grote globale risicofactoren voor sociale en fysieke schade en ziekte¹. Alcoholgebruik bij jongeren is geassocieerd met schoolproblemen², problematisch alcohol drinken en druggebruik in de toekomst³, ongepland en risicovol seksueel gedrag⁴, ongevallen⁵, en verschillende fysieke en emotionele problemen⁶.

De Vlaamse gezondheidsdoelstelling stelt dat tegen 2015 bij personen van 15 jaar en jonger het percentage dat meer dan 1 keer per maand drinkt niet hoger mag zijn dan 14%.

Het drinken van alcohol op jonge leeftijd is een voorspeller voor problemen met alcohol in het latere leven.

Methodologie

Een eerste vraag gaat de frequentie na van een aantal alcoholische dranken. Aan de jongeren werd gevraagd hoe vaak ze een alcoholische drank nuttigden op basis van een lijst met dranken zoals bier, wijn, sterke drank, alcopops en andere dranken die alcohol bevatten. De antwoordmogelijkheden gingen van dagelijks tot nooit.

- Hoe vaak drink je momenteel alcohol, bvb wijn, sterke drank, bier,...?
Houd ook rekening met de keren waarop je enkel een beetje dronk.

	dagelijks	Elke week	Elke maand	uitzonderlijk	Nooit
Bier	O	O	O	O	O
Wijn	O	O	O	O	O
Sterke drank of cocktails (bvb. Bacardi cola, wodka redbull)	O	O	O	O	O
Alcopops (bvb. Bacardi breezer, Smirnoff Ice,...)	O	O	O	O	O

Een tweede vraag peilde naar het aantal keer dat de adolescent dronken was.

- Heb je ooit al zoveel alcohol gedronken dat je echt dronken was?

¹ Rehm J et al. Alcohol use. In: Ezzati M et al, eds. Comparative quantification of health risks. Global and regional burden of disease attributable to selected major risk factors. Geneva, WHO, 2004: 959-1108.

² Grunbaum JA, Kann L, Kinchen S, Ross J, Hawkins J, Lowry R et al. Youth risk behavior surveillance - United States, 2003. Morbidity and Mortality Weekly Report 2004; 53:1-96

³ Guo J, Collins LM, Hill KG, Hawkins JD. Developmental pathways to alcohol abuse and dependence in young adulthood. J Stud Alcohol 2000; 61:799-808

⁴ Eaton DK, Kann L, Kinchen S, Ross J, Hawkins J, Harris WA et al. Youth risk behavior surveillance - United States, 2005. MMWR Surveill Summ 2006; 55:1-108.

⁵ National Highway Traffic Safety Administration. Traffic safety facts, 2002: Alcohol. 2003. Washington D. C., National Center for Statistics and Analysis

⁶ Tomlinson KL, Brown SA, Abrantes A. Psychiatric comorbidity and substance use treatment outcomes of adolescents. Psychology of Addictive Behaviors 2004; 18:160-169.

- O nee, nooit
- O ja, 1 maal
- O ja, 2 tot 3 maal
- O ja, 4 tot 10 maal
- O ja, meer dan 10 maal

Er werden 2 nieuwe vragen opgenomen in de studie die de aantal gelegenheden nagaan waarop de jongeren alcohol hebben gedronken en dronken waren:

- Op hoeveel gelegenheden (zoals bij het uitgaan, op een fuif, ...) heb je de laatste 30 dagen volgende zaken gedaan? Maak één bolletje zwart per rij.

	nooit	1 - 2 keer	3 - 5 keer	6 - 9 keer	10 - 19 keer	20 - 39 keer	40 keer of meer
Alcohol gedronken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dronken geweest	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Deze vraag gebruiken we om na te gaan hoeveel jongeren de laatste maand alcohol hebben gedronken of dronken waren.⁷

In het secundair onderwijs werd gevraagd naar de leeftijd waarop ze voor het eerst alcohol dronken en dronken waren.

- Op welke leeftijd deed je voor het eerst het volgende ... ? Indien je iets nog niet gedaan hebt, kies de 'nooit' categorie.

	Nooit	11 jaar of jonger	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	16 jaar	17 jaar	18 jaar of ouder
Alcohol drinken (meer dan een slokje)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dronken zijn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

⁷ Deze vraag is een benadering van de vraag in de VAD-leerlingenbevraging (in het kader van "Dugsbeleid Op School") maar is anders en levert ook een ander resultaat op. Het is evenwel het resultaat van de leerlingenbevraging dat wordt gebruikt voor het opvolgen van de doelstelling rond alcoholgebruik bij jongeren. Referentie: Middelengebruik in Vlaanderen: een stand van zaken. Rapport naar aanleiding van de gezondheidsconferentie over middelengebruik (website www.zorg-en-gezondheid.be)

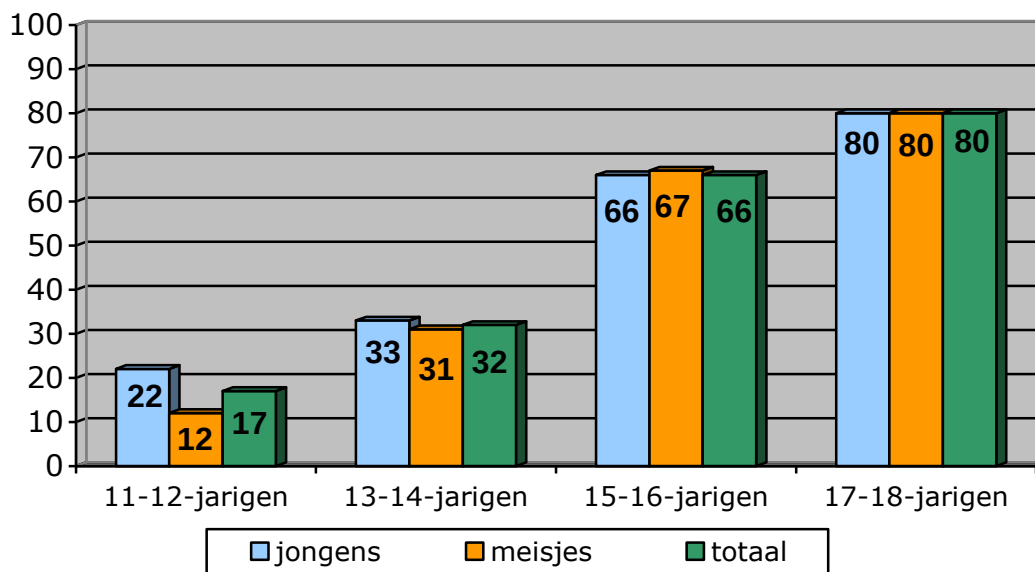
Resultaten

Laatste 30 dagen alcohol-gebruik

Van alle bevraagde jongeren heeft 51,4% van de jongens en 48% van de meisjes de laatste maand alcohol gedronken ($\chi^2 = 11,98$; $df = 1$, $p = 0,001$).

In grafiek 1 staan de resultaten naar leeftijd. Op 11-12-jarige leeftijd hebben meer jongens de laatste 30 dagen alcohol gedronken dan meisjes. Dit verschil is verdwenen op 17-18-jarige leeftijd waar evenveel jongens als meisjes de laatste 30 dagen alcohol hebben gedronken.

Grafiek 1: jongeren die de laatste 30 dagen alcohol hebben gedronken naar leeftijd

Wekelijks bier drinken

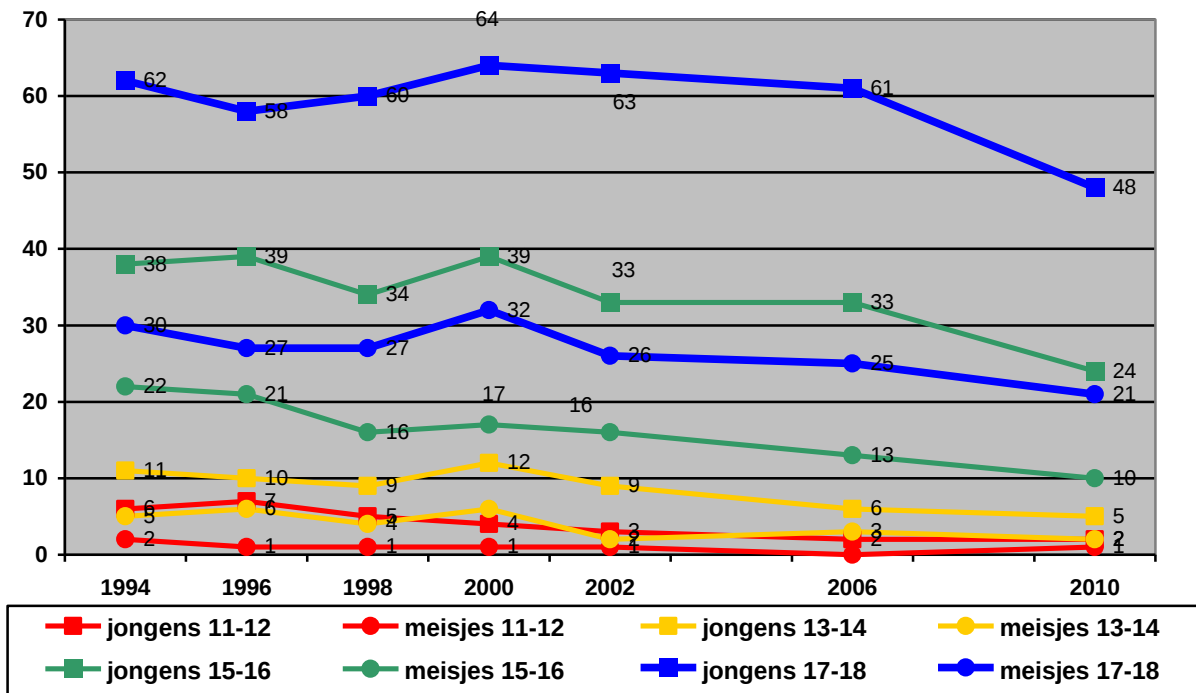
Meer jongens drinken wekelijks bier (elke week of dagelijks) dan meisjes, respectievelijk 21,1% en 8,3% ($\chi^2 = 342,59$; $df = 1$; $p < 0,001$). In vergelijking met de vorige survey in 2006 is het percentage wekelijks bier drinken bij jongens en bij meisjes significant gedaald:

- jongens in 2006: 26,8% ($\chi^2 = 49,09$; $df = 1$; $p < 0,001$)
- meisjes in 2006: 10,5% ($\chi^2 = 15,82$; $df = 1$; $p < 0,001$).

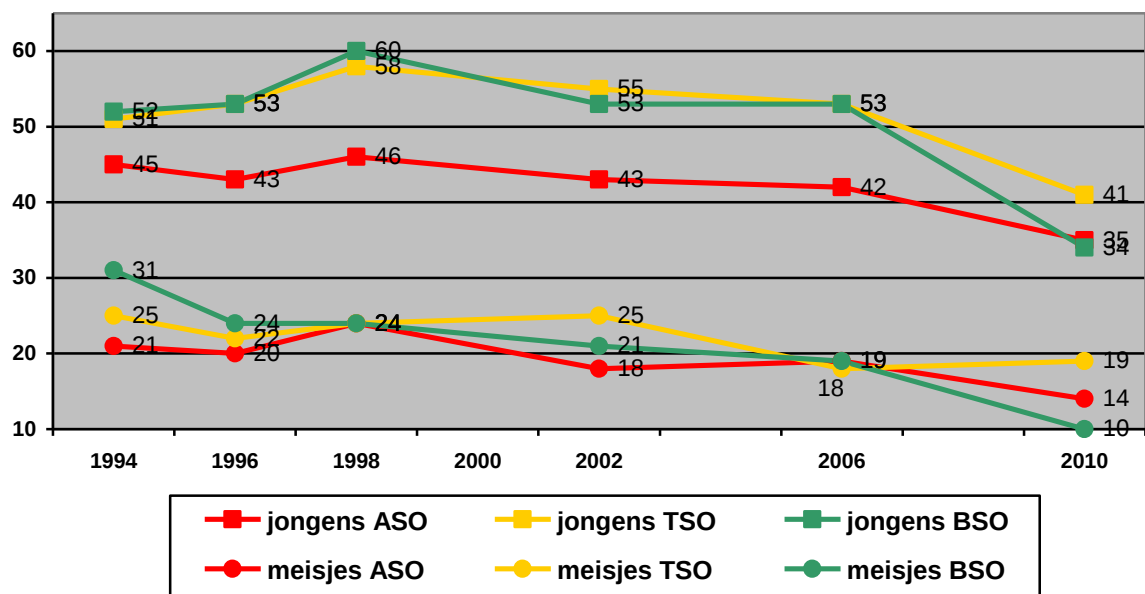
In grafiek 2 staan de resultaten van wekelijks bier drinken naar geslacht en leeftijd. Significante dalingen van wekelijks bier drinken tussen 2006 en 2010 zijn te vinden voor:

- 15-16-jarige jongens ($\chi^2 = 24,72$; $df = 1$; $p < 0,001$),
- 17-18-jarige jongens ($\chi^2 = 41,72$; $df = 1$; $p < 0,001$),
- 13-14-jarigemeisjes ($\chi^2 = 7,24$; $df = 1$; $p = 0,007$),
- 15-16-jarige meisjes ($\chi^2 = 7,69$; $df = 1$; $p = 0,006$) en
- 17-18-jarige meisjes ($\chi^2 = 7,66$; $df = 1$; $p = 0,006$).

Algemeen stellen we vast dat de verschillen in wekelijks bier drinken tussen jongens en meisjes toenemen naarmate ze ouder worden.

Grafiek 2: trend wekelijks bier drinken naar leeftijd en geslacht

In grafiek 3 staan de resultaten van wekelijks bier drinken naar opleiding en geslacht. Meer jongens uit het technisch secundair onderwijs drinken wekelijks bier dan jongens uit het algemeen en beroepssecundair onderwijs ($\chi^2 = 12,64$; $df = 2$; $p = 0,002$). Bij de meisjes zijn het ook de meisjes uit het technisch secundair onderwijs die meest frequent wekelijks bier drinken, gevolgd door de meisjes uit het algemeen onderwijs en het minst wekelijks bier drinken gebeurt bij de meisjes uit het beroepssecundair onderwijs ($\chi^2 = 21,65$; $df = 2$; $p < 0,001$).

Grafiek 3: trend wekelijks bier drinken naar opleiding en geslacht

Vergelijken we deze resultaten met de resultaten uit 2006, dan zien we voor alle groepen een significante daling van het percentage jongeren die wekelijks bier drinken, uitgenomen bij de meisjes uit het technisch secundair onderwijs.

Wekelijks wijn drinken

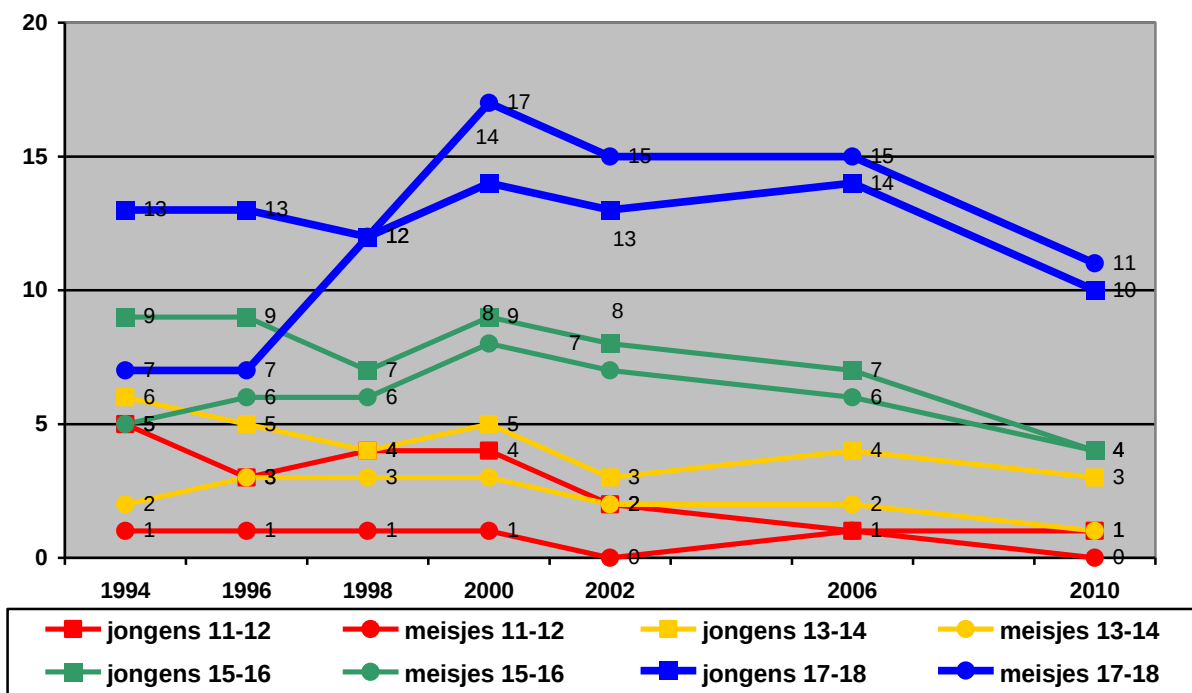
Wijn wordt minder gedronken door de jongeren dan bier. In 2010 dronk in het totaal 4,8% van de jongens en 4,3% van de meisjes wekelijks wijn. Ook zien we geen significante verschillen tussen het percentage jongens en meisjes die wekelijks wijn drinken ($\chi^2 = 1,23$; $df = 1$; $p = 0,267$).

In vergelijking met de survey in 2006 is het percentage wekelijks wijn drinken bij jongens en meisjes significant gedaald:

- jongens in 2006: 7% ($\chi^2 = 24,21$; $df = 1$; $p < 0,001$);
- meisjes in 2006: 6,1% ($\chi^2 = 17,70$; $df = 1$; $p < 0,001$).

In grafiek 4 staan de resultaten van wekelijks wijn drinken naar geslacht en leeftijd. De significante dalingen in het wekelijks wijn drinken is vooral te wijten aan de significante daling van het percentage van 15-16-jarige ($p = 0,001$) en 17-18-jarige jongens ($p = 0,003$) die wekelijks wijn drinken en een daling bij de meisjes (alle leeftijden: 11-12-jarigen $p = 0,043$; 13-14-jarigen $p = 0,020$; 15-16-jarigen $p = 0,003$; 17-18-jarigen $p = 0,004$).

Grafiek 4: trend wekelijks bier drinken naar leeftijd en geslacht.

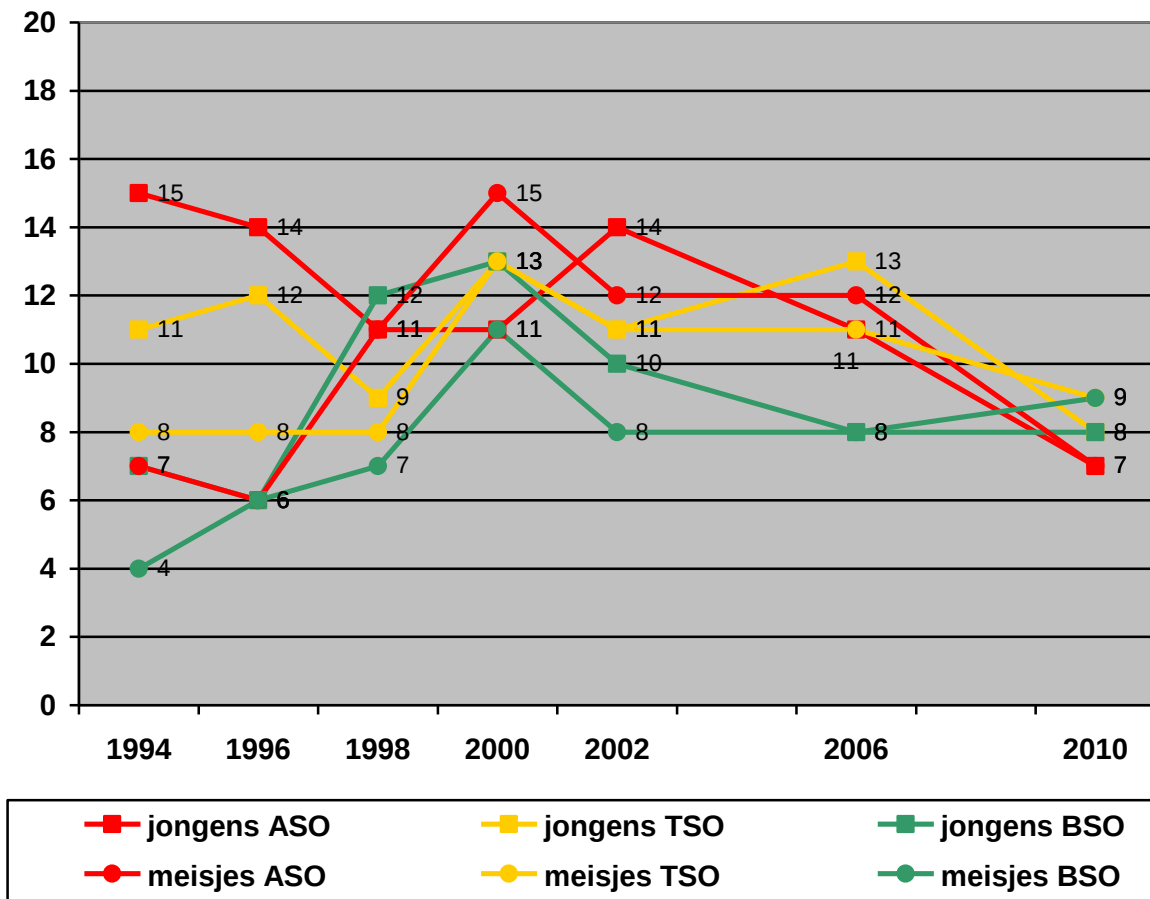

In grafiek 5 staan de resultaten van wekelijks wijn drinken naar opleiding en geslacht. In 2010 werden geen significante verschillen vastgesteld met betrekking tot wekelijks wijn drinken tussen de opleidingsniveaus (zowel bij jongens als bij meisjes).

Wel werden significante dalingen vastgesteld tussen 2006 en 2010 bij:

- jongens in het algemeen secundair onderwijs ($\chi^2 = 9,70$; $df = 1$; $p = 0,002$),
- jongens uit het technisch secundair onderwijs ($\chi^2 = 13,50$; $df = 1$; $p < 0,001$) en
- meisjes uit het algemeen secundair onderwijs ($\chi^2 = 19,80$; $df = 1$; $p < 0,001$).

Grafiek 5: trend wekelijks wijn drinken naar opleiding en geslacht

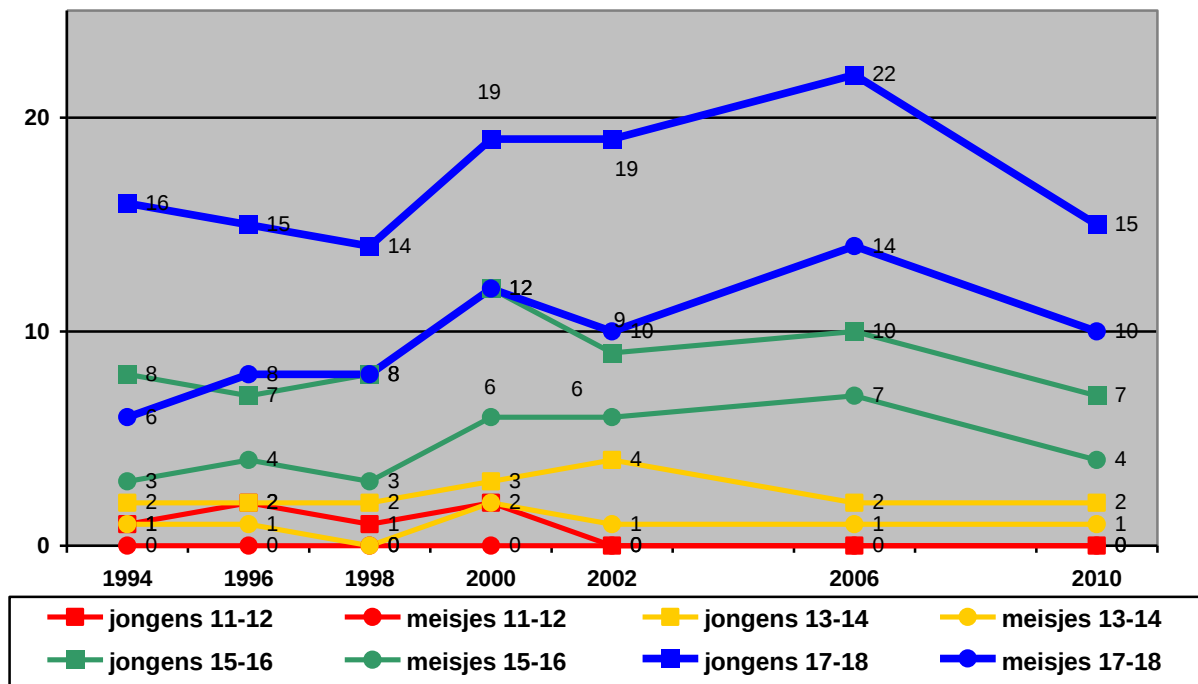
Wekelijks sterke drank drinken

In 2010 drinken in totaal 7,1% van de jongens en 3,9% van de meisjes wekelijks sterke drank. Dit verschil is significant ($\chi^2 = 51,19$; $df = 1$; $p < 0,001$). In vergelijking met de vorige survey in 2006 is het percentage wekelijks sterke drank drinken bij jongens en meisjes significant gedaald:

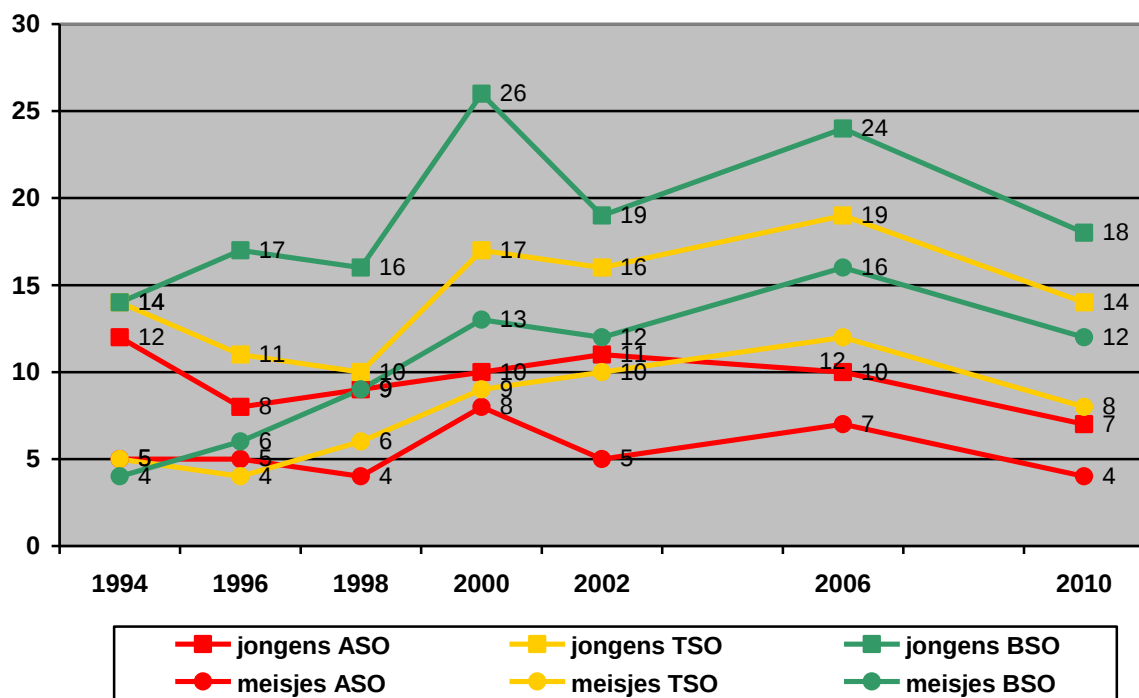
- jongens in 2006: 9,3% ($\chi^2 = 16,64$; $df = 1$; $p < 0,001$);
- meisjes in 2006: 5,9% ($\chi^2 = 21,16$; $df = 1$; $p < 0,001$)).

In grafiek 6 staan de resultaten van wekelijks sterke drank drinken naar geslacht en leeftijd. De daling van het wekelijks sterke drank drinken is te zien bij:

- 15-16-jarige jongens ($\chi^2 = 10,00$; $df = 1$; $p = 0,002$),
- 17-18-jarige jongens ($\chi^2 = 16,83$; $df = 1$; $p < 0,001$),
- 15-16-jarige meisjes ($\chi^2 = 14,51$; $df = 1$; $p < 0,001$) en
- 17-18-jarige meisjes ($\chi^2 = 10,03$; $df = 1$; $p = 0,002$).

Grafiek 6: trend wekelijks sterke drank drinken naar leeftijd en geslacht

In grafiek 7 staan de resultaten van wekelijks sterke drank drinken naar opleiding en geslacht. Meer jongens uit het beroepssecundair onderwijs drinken wekelijks sterke drank dan jongens uit het technisch secundair onderwijs, gevolgd door de jongens uit het algemeen secundair onderwijs ($\chi^2 = 52,84$; $df = 2$; $p < 0,001$). Bij de meisjes is hetzelfde patroon vast te stellen ($\chi^2 = 36,84$; $df = 2$; $p < 0,001$).

Grafiek 7: trend wekelijks sterke drank drinken naar opleiding en geslacht

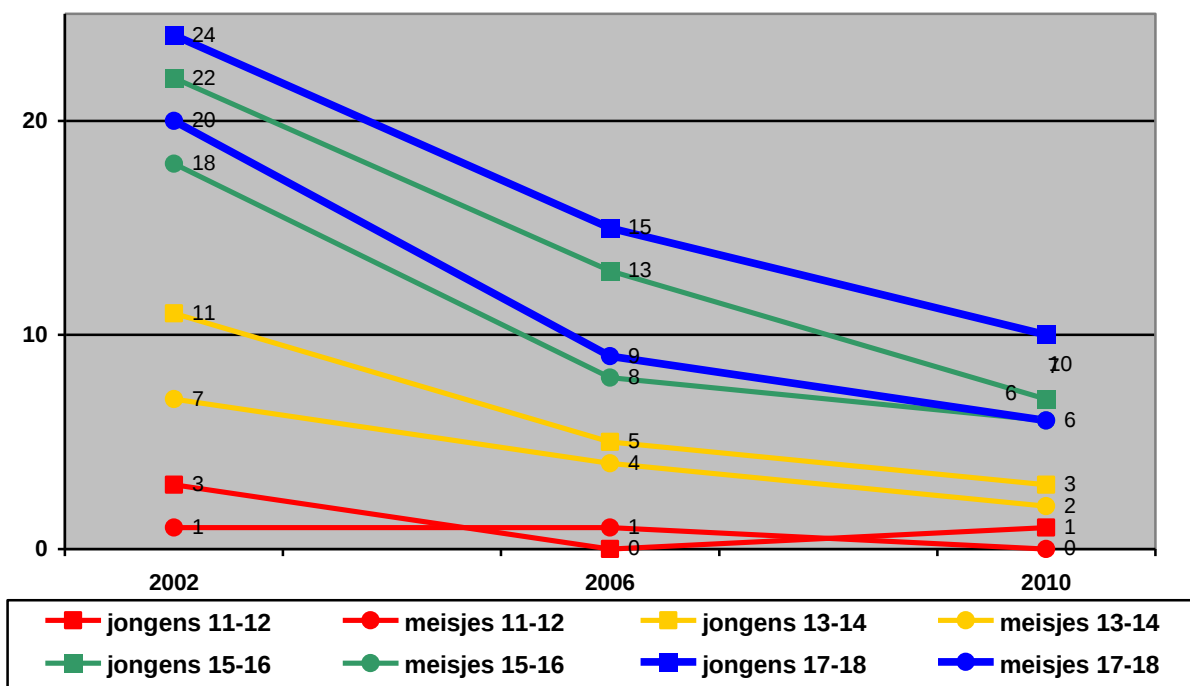
Vergelijken we deze resultaten met de resultaten uit 2006, dan zien we voor alle groepen een significante daling van het percentage jongeren die wekelijks sterke drank drinken.

Wekelijks alcopops drinken

Het drinken van alcopops (breezers) werd bevraagd vanaf 2002. In 2010 dronk 5,5% van de jongens en 3,6% van de meisjes wekelijks breezers ($\chi^2 = 21,64$; $df = 1$; $p < 0,001$). Dit is zowel voor de jongens als voor de meisjes een significante daling in vergelijking met 2006. Toen dronk 8,3% van de jongens en 5,7% van de meisjes nog wekelijks alcopops (jongens $\chi^2 = 33,29$, $df = 1$, $p < 0,001$; meisjes $\chi^2 = 25,68$, $df = 1$, $p < 0,001$).

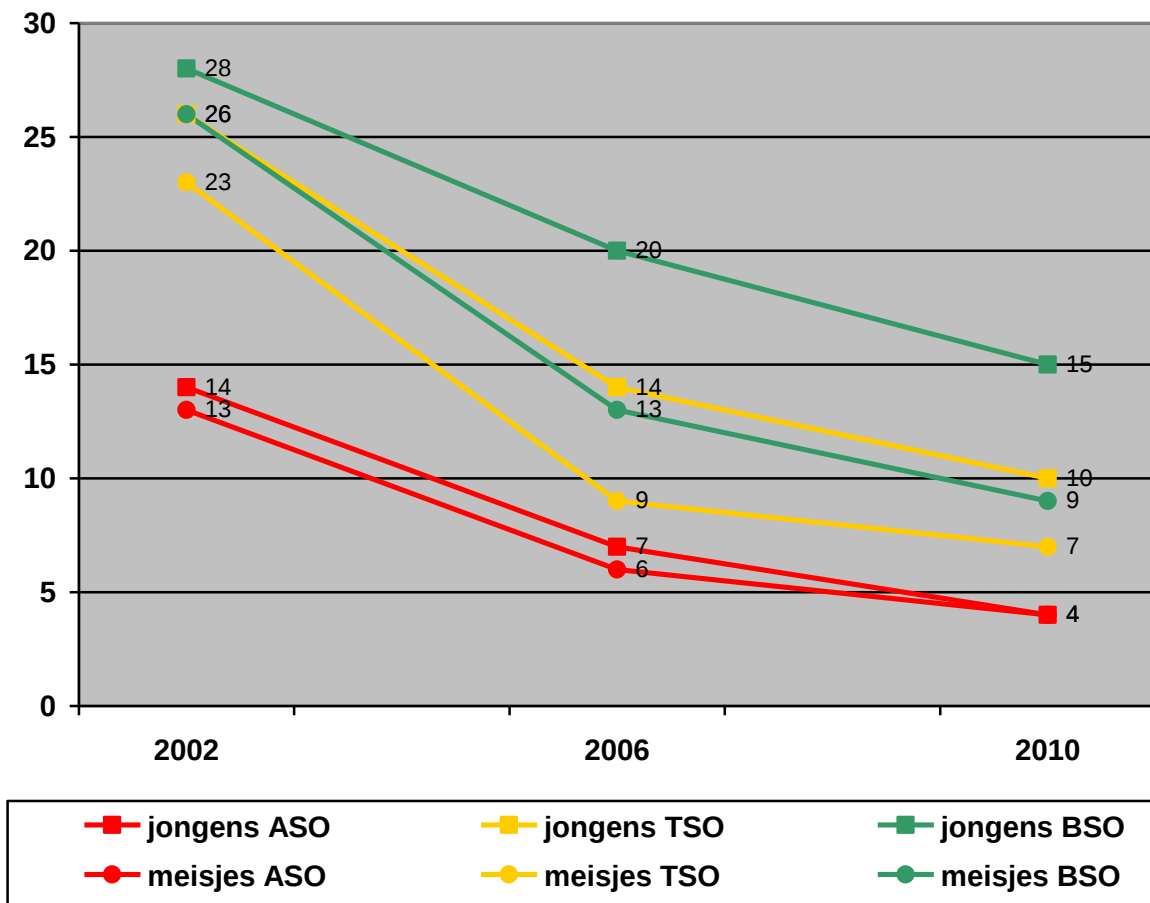
In grafiek 8 staan de resultaten van wekelijks alcopops drinken naar geslacht en leeftijd. Significante dalingen tussen 2006 en 2010 doen zich voor bij jongens en meisjes voor alle leeftijden, uitgenomen in de 11-12-jarigen (lage percentages).

Grafiek 8: trend wekelijks alcopops drinken naar leeftijd en geslacht.

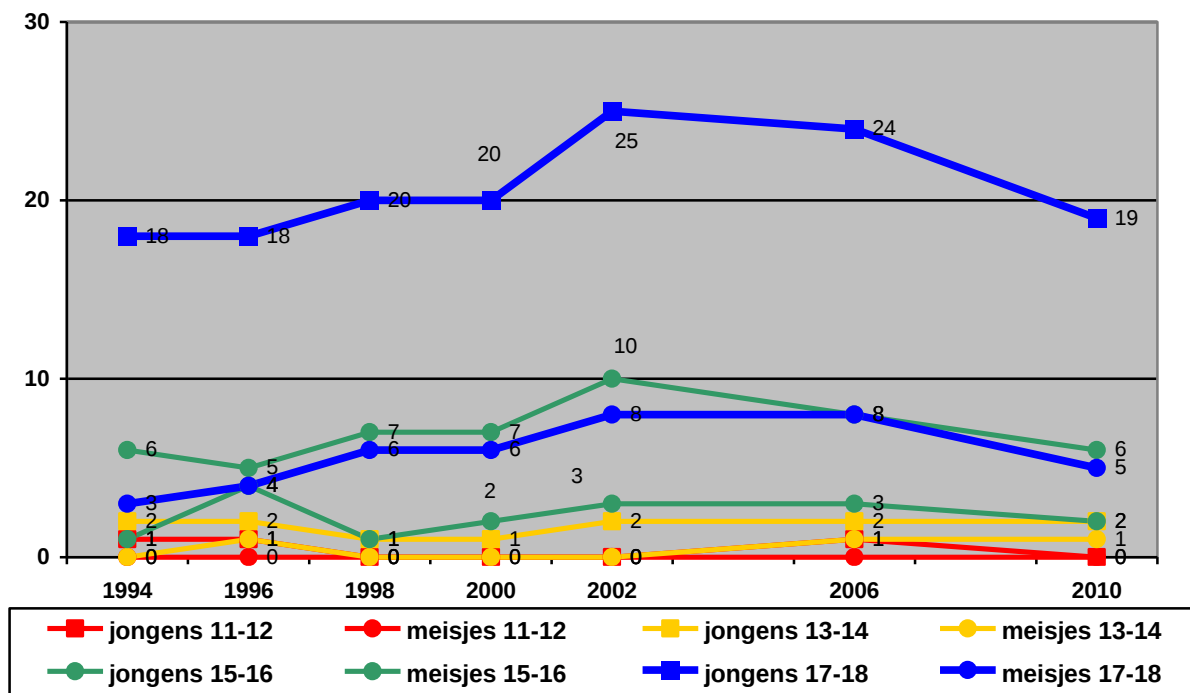
In grafiek 9 staan de resultaten van wekelijks alcopops drinken naar opleiding en geslacht. Meer jongens uit het beroepsonderwijs drinken wekelijks alcopops, gevolgd door jongens uit het technisch secundair onderwijs en jongens uit het algemeen secundair onderwijs ($\chi^2 = 65,56$, $df = 1$, $p < 0,001$). Bij de meisjes is hetzelfde patroon vast te stellen ($\chi^2 = 21,73$, $df = 2$, $p < 0,001$).

Vergelijken we deze resultaten met de resultaten uit 2006, dan zien we voor alle groepen een significante daling van het percentage jongeren die wekelijks alcopops drinken, uitgenomen bij de meisjes uit het technisch secundair onderwijs.

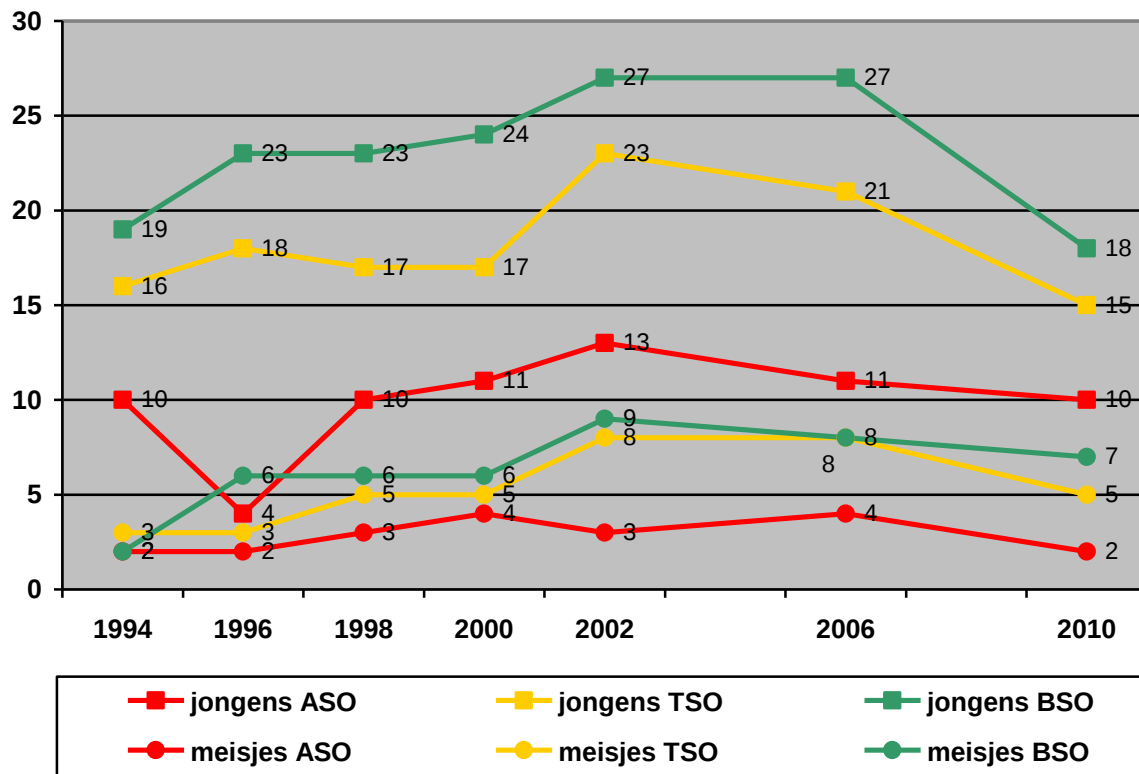
Grafiek 9: trend wekelijks alcopops drinken naar opleiding en geslacht

Dronkenschap

In grafiek 10 staan de jongeren die minimaal 10 keer dronken zijn geweest (in hun leven). In 2010 waren in totaal 7,7% van de jongens en 2,3% van de meisjes reeds 10 keer of meer dronken geweest ($\chi^2 = 161,61$, $df = 1$, $p < 0,001$). Deze percentages zijn significant lager dan de percentage die werden gevonden in 2006. Toen meldden 10,1% van de jongens en 3,3% van de meisjes dat ze reeds 10 of meer keer dronken zijn geweest (jongens: $\chi^2 = 19,30$, $df = 1$, $p < 0,001$; meisjes: $\chi^2 = 8,91$, $df = 1$, $p = 0,003$). Die daling is vooral te wijten aan een significante daling bij de 17-18-jarige jongens en de 17-18-jarige meisjes (jongens $\chi^2 = 12,39$, $df = 1$, $p < 0,001$; meisjes $\chi^2 = 6,87$, $df = 1$, $p = 0,009$). De verschillen in dronkenschap tussen jongens en meisjes nemen toe met de leeftijd.

Grafiek 10: trend minimaal 10 keer dronken naar leeftijd en geslacht

In grafiek 11 staan de resultaten van dronkenschap naar opleiding en geslacht. Zowel bij de jongens als bij de meisjes zijn de verschillen naar opleiding significant (jongens: $\chi^2 = 28,95$, $df = 2$, $p < 0,001$; meisjes: $\chi^2 = 28,80$, $df = 2$, $p < 0,001$).

Grafiek 11: trend minimaal 10 keer dronken naar opleiding en geslacht

Vergelijken we deze data met de resultaten van 2006, dan stellen we significante dalingen vast in dronkenschap bij:

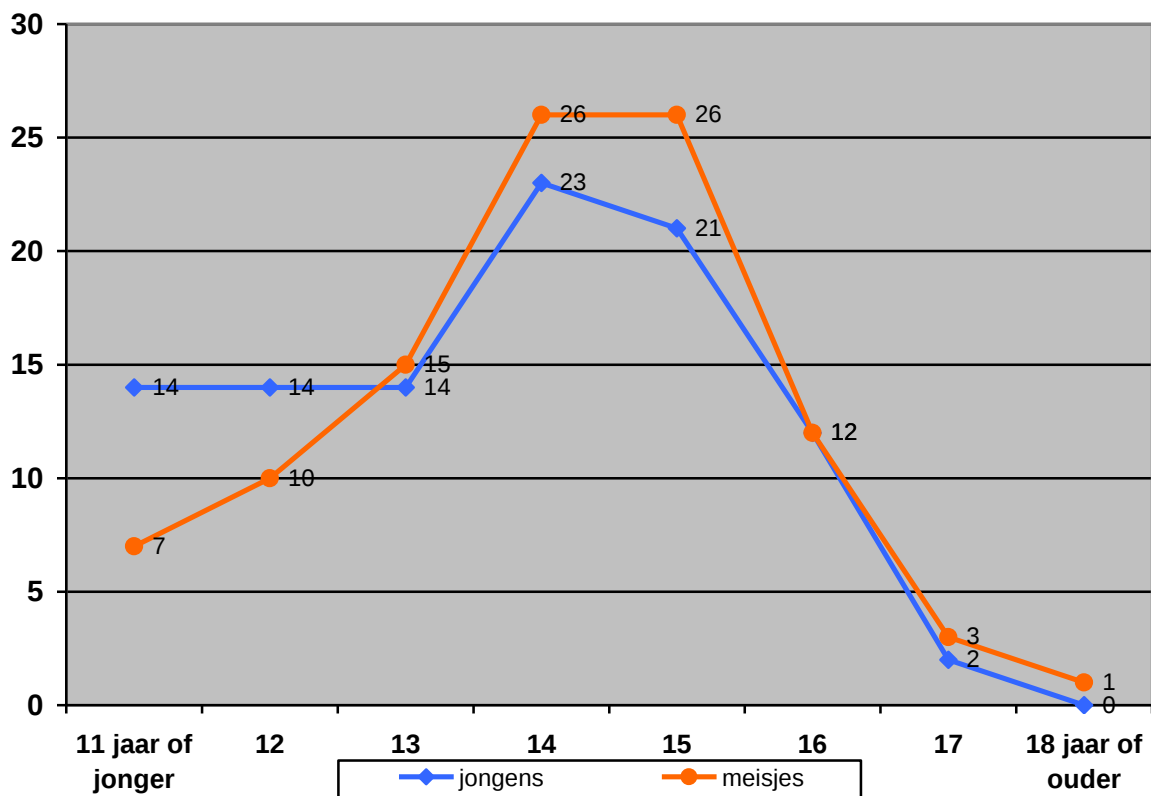
- jongens uit het technisch secundair onderwijs ($\chi^2 = 13,82$; $df = 1$; $p < 0,001$),
- jongens uit het beroepssecundair onderwijs ($\chi^2 = 13,05$; $df = 1$; $p < 0,001$),
- meisjes uit het algemeen secundair onderwijs ($\chi^2 = 7,98$; $df = 1$; $p = 0,005$) en
- meisjes uit het technisch secundair onderwijs ($\chi^2 = 4,80$; $df = 1$; $p = 0,028$).

De vraag werd ook gesteld op hoeveel gelegenheden de jongeren dronken waren in de laatste 30 dagen. 21% van de jongens en 15,2% van de meisjes zijn de laatste 30 dagen dronken geweest. Dit percentage gaat van 3% bij de 11-12-jarigen tot 36% bij de 17-18-jarigen.

Initiatie alcohol drinken en dronkenschap

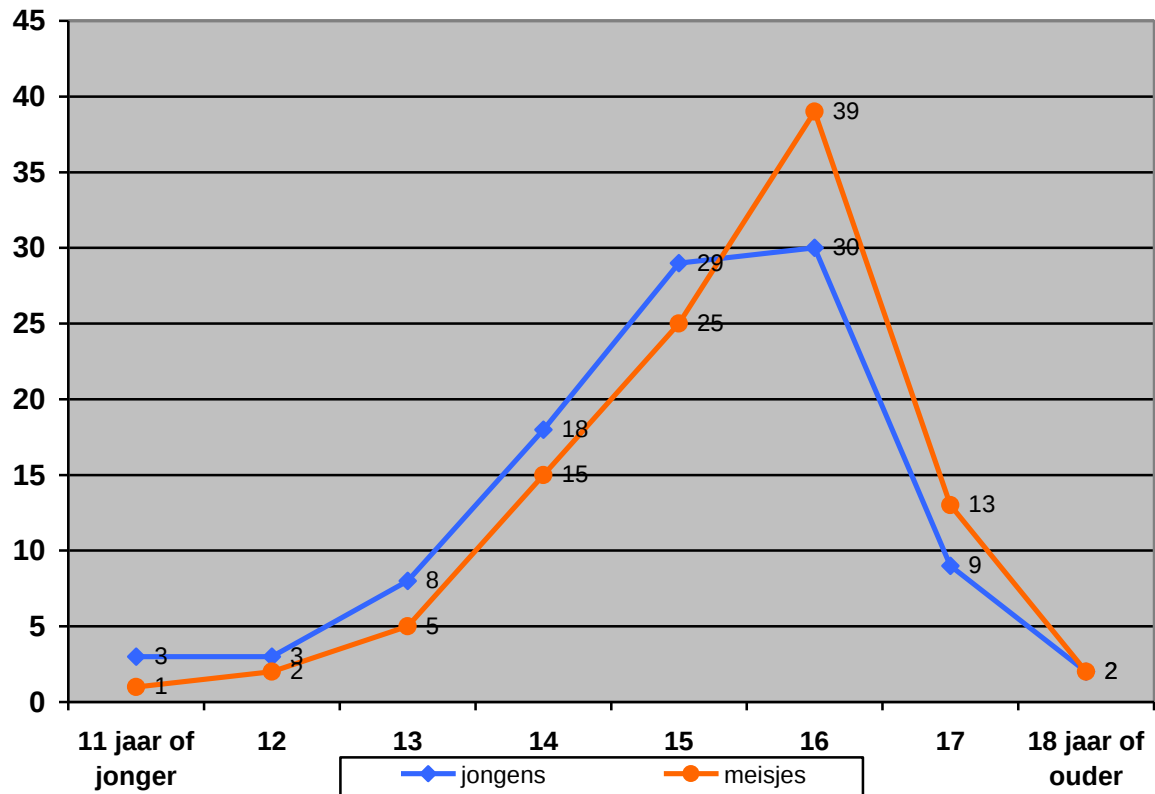
In grafiek 12 staan de resultaten van de leeftijd waarop de jongere voor de eerste keer alcohol heeft gedronken. Hiervoor werden alleen de 17-18-jarigen geselecteerd uit de databank. De mediaan voor zowel jongens als meisjes was 14 jaar. Met andere woorden, de helft van de jongeren dronk voor de eerste keer alcohol op 14 jaar of jonger. Voor 2006 werd zowel voor jongens als voor meisjes dezelfde mediaan gevonden.

Grafiek 12: Leeftijd waarop voor de eerste keer alcohol werd gedronken naar geslacht

In grafiek 13 staan de resultaten van de leeftijd waarop de jongeren voor de eerste keer dronken waren. Ook hier werden alleen de 17-18-jarigen geselecteerd. De mediaan voor de jongens lag voor de initiatie van dronkenschap op 15 jaar. In 2006 werd voor de jongens dezelfde mediaan gevonden. Voor de meisjes lag de mediaan voor initiatie van dronkenschap in 2010 op 16 jaar, terwijl dit in 2006 nog 15 jaar was.

Grafiek 13: Leeftijd waarop voor de eerste keer dronken naar geslacht

Conclusie

Momenteel halen alleen de 11-12-jarige meisjes de gezondheidsdoelstelling die stelt dat het percentage van jongeren die maandelijks alcohol drinken niet hoger mag zijn dan 14%. Bij de andere leeftijdsgroepen zijn de percentages hoger, en zelfs tot 80% bij de 17-18 jarigen.

Wel is het alcoholgebruik van de Vlaamse jongeren gedaald tussen 2006 en 2010. Het percentage jongens en meisjes dat wekelijks bier, wijn, sterke drank en alcopops drinken is gedaald. Al blijven er nog significante verschillen tussen jongens en meisjes. Meer jongens drinken wekelijks bier, sterke drank en alcopops. Ook zijn er verschillen naar opleiding voor het drinken van bier, sterke drank en alcopops. Meer jongeren uit het technisch en algemeen onderwijs verkiezen om wekelijks bier te drinken, terwijl het wekelijks drinken van sterke drank en alcopops vaker voorkomt in het beroepsonderwijs.

Ook de prevalentie van de jongeren die reeds 10 keer of meer dronken zijn geweest, is gedaald in 2010 ten opzichte van 2006. Wel zijn het vooral de

jongens en de jongeren uit het beroepsonderwijs die reeds het meest dronken zijn geweest.

De mediaan van de leeftijd waarop de jongere voor het eerst alcohol heeft gedronken ligt voor beide geslachten op 14 jaar. De mediaan van de leeftijd waarop de jongere voor het eerst dronken was ligt bij de jongens op 15 jaar en bij de meisjes op 16 jaar.

Contact

De studie Jongeren en Gezondheid is te vinden op: www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be.

De verantwoordelijke onderzoekers zijn Prof. Dr. Lea Maes en Dr. Carine Vereecken.

Contactpersoon: Dr. Anne Hublet (Anne.Hublet@UGent.be)

De internationale studie Health Behaviour in School-aged Children is te vinden op www.hbsc.org.

Gebruikte afkortingen

Chi²: Resultaat van chi-kwadraat berekening voor kruistabel

df: degrees of freedom: vrijheidsgraden

p: probaliteit: resultaat van statistische test : kleiner dan 0,05 wordt als statistisch significant beschouwd

Middelengebruik: Cannabisgebruik

Inleiding

Cannabisgebruik geeft zowel gezondheidsrisico's, psychosociale gevolgen als wettelijke consequenties^{1,2}. Frequent gebruik van cannabis wordt geassocieerd met slechte eindresultaten op school, lager inkomen, werkloosheid en een lagere inschatting van de levenssatisfactie³.

De Vlaamse gezondheidsdoelstelling beoogt tegen 2015 bij de personen van 17 jaar en jonger het percentage dat ooit **cannabis of een andere illegale drug** heeft gebruikt niet hoger mag zijn dan 14%.

Methodologie

De vragen over cannabisgebruik werden alleen in het secundair onderwijs bevraagd. Er wordt gevraagd naar ooit gebruik (in heel je leven), het laatste jaar gebruik (laatste 12 maanden) en het gebruik in de laatste 30 dagen.

- Heb je ooit al cannabis (marihuana, joints) gebruikt? (alleen secundair onderwijs)

	nooit	1 of 2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 9 keer	10 tot 19 keer	20 tot 39 keer	40 keer of meer
In heel je leven	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gedurende de laatste 12 maanden							
Gedurende de laatste 30 dagen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Daarnaast werd op dezelfde manier het ooit-gebruik van een aantal andere illegale middelen bevraagd, zijnde XTC, amfetamines (speed, pep), heroïne, medicatie om high te worden, cocaïne, snuifmiddelen (lijm, verdunner, ...), LSD en tripmiddelen, en andere drug.

Deze vragen werden op dezelfde wijze bevraagd in 2006. Ervoor werd ook cannabisgebruik en andere illegale drugs bevraagd maar met andere antwoordcategorieën (nooit, 1-2 keer, 3 keer of meer, ken ik niet).

De (subjectieve) beschikbaarheid van illegale drugs werd als volgt bevraagd:

- Zou jij gemakkelijk aan één van volgende producten geraken?

¹ MacCoun RJ. Drugs and the law: a psychological analysis of drug prohibition. Psychological Bulletin 1993, 113: 497-512.

² Rey J. M., Sawyer M., Raphael B., Patton G. C., Lynskey M. Mental health of teenagers who use cannabis. Br J Psychiatry 2002; 180: 216-21.

³ Fergusson DM, Boden JM. Cannabis use and later life outcomes. Addiction 103, 969-976, 2008.

	Ja	Neen	Ik weet het niet
Hash/ cannabis	0	0	0
Andere illegale drugs	0	0	0

Bij het analyseren van deze vragen werden de leerlingen uitgeselecteerd die positief antwoordden op het gebruik van een fictieve drug, namelijk baltok.

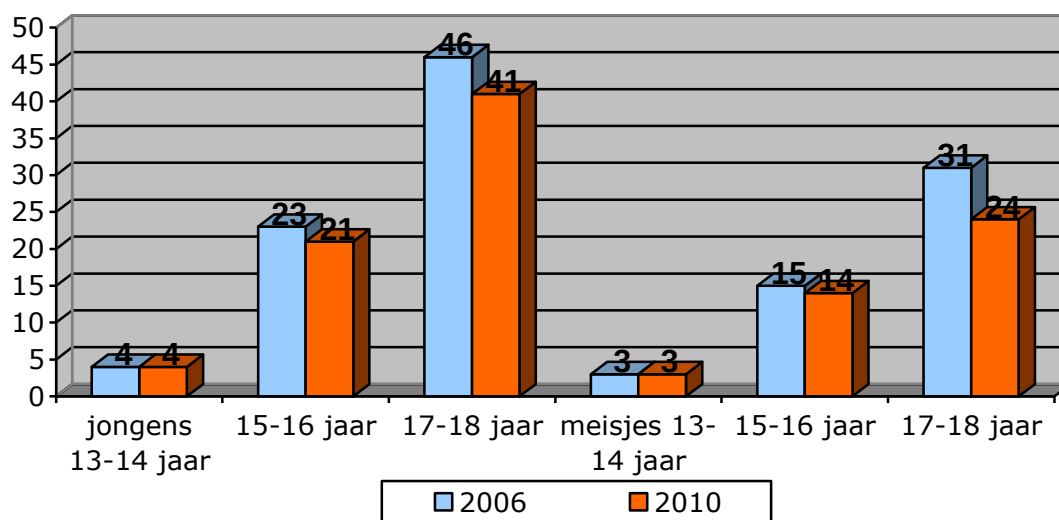
Resultaten

Ooit gebruik van cannabis

In 2010 geven 21,7% van de jongens en 13,8% van de meisjes van 11-18 jaar aan dat ze ooit al eens cannabis hebben gebruikt ($\chi^2 = 80,12$; $df = 1$; $p < 0,001$). Voor de jongens was dit geen significant verschil met 2006 (23,6%). Bij de meisjes is het ooit gebruik van cannabis gedaald tegenover 2006 met bijna 4% (2006: 16,0%; $\chi^2 = 7,14$; $df = 1$; $p = 0,008$).

In grafiek 1 staan de resultaten van het ooit gebruik van cannabis per leeftijdsgroep in 2006 en 2010.

Grafiek 1: prevalentie ooit gebruik cannabis naar leeftijd en geslacht in 2006 en 2010

Laatste jaar gebruik van cannabis

In Vlaanderen heeft 6% van de meisjes en 12% van de jongens de laatste 30 dagen ten minste 1 keer cannabis gebruikt. Dit verschil tussen jongens en meisjes is significant. De Vlaamse meisjes zitten hiermee op het algemene gemiddelde dat ook 6% is. De jongens zitten boven het algemene gemiddelde

van 8%. Toch doet Vlaanderen hier iets beter dan de omringende landen (uitgezonderd Duitsland).

Er werd geen relatie gevonden tussen recent cannabis gebruik en welvaart binnen het gezin.

Laatste maand gebruik van cannabis

Besluit

Over de jaren heen stellen we de laatste jaren een stabilisatie vast van het percentage van jongeren die ooit cannabis gebruiken. Voor zowel het ooit als het recent gebruik liggen de percentages van de jongens in Vlaanderen hoger dan het internationaal gemiddelde. Voor de meisjes daarentegen zijn de percentages van Vlaanderen gelijklopend met het internationaal gemiddelde.

Contact

De studie Jongeren en Gezondheid is te vinden op: www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be.

De verantwoordelijke onderzoekers zijn Prof. Dr. Lea Maes en Dr. Carine Vereecken.

Contactpersoon: Dr. Anne Hublet (Anne.Hublet@UGent.be)

De internationale studie Health Behaviour in School-aged Children is te vinden op www.hbsc.org.

Gebruikte afkortingen

Chi²: Resultaat van chi-kwadraat berekening voor kruistabel

df: degrees of freedom: vrijheidsgraden

p: probaliteit: resultaat van statistische test : kleiner dan 0,05 wordt als statistisch significant beschouwd

Middelengebruik: Tabaksgebruik

Inleiding

Ondanks de vele rapporten en boodschappen over de negatieve gevolgen van roken, blijft tabaksgebruik de grootste vermijdbare oorzaak van sterfte in de wereld.¹ Rookgedrag wordt doorgaans geïnitieerd tijdens de adolescentie en de meeste rokers raken verslaafd vóór ze de volwassenleeftijd bereikt hebben.² Hoe vroeger de leeftijd waarop de eerste sigaret wordt gerookt, hoe groter de kans op verslaving.³

Naast de gevolgen op lange termijn zoals verhoogd risico op cardiovasculaire problemen, chronisch obstructieve longaandoeningen en longkanker¹, heeft roken ook gevolgen op korte termijn (dus ook reeds tijdens de adolescentie) zoals verminderde longfunctie, verminderde fysieke fitheid, astmatische klachten, hoesten en kortademigheid.⁴

Zowel individuele factoren als omgevingsfactoren spelen een rol in het rookgedrag van jongeren. Jongeren hebben meer kans om te roken indien hun ouders, oudere broers zussen, of vrienden roken.⁵ Vrienden spelen daarbij ook nog een rol bij het aanleveren van sigaretten of andere tabaksproducten, ze doen de perceptie van de jongere over de algemene rookprevalentie in de populatie stijgen en helpen zo een norm te creëren waarin roken aanvaard is. Op individueel niveau zijn een negatief zelfbeeld⁶ en stressvolle gebeurtenissen belangrijke predictoren voor roken bij jongeren.⁷

Methodiek

In een eerste vraag wordt gepeild naar de lifetimeprevalentie van tabak.

- Heb je ooit tabak gerookt? Ja , nee

De tweede vraag gaat na wat de frequentie van het huidig gebruik is.

- Hoe vaak rook je momenteel? Dagelijks; minstens 1 maal per week maar niet elke dag; minder dan 1 maal per week of nooit.

Beide vragen werden reeds in voorgaande surveys bevraagd en laten dus toe om trends na te gaan.

¹ WHO. Chapter 6: Neglected Global Epidemics: three growing threats. In: World Health Report 2003: Shaping the Future. 2003.

² Lamkin L, Houston TP : Nicotine dependency and adolescents : Preventing and treating. Prim Care 1998, 25:123-35.

³ Sussman S, Dent CW, Severson H, Burton D and Flay BR. Self-quitting among adolescent smokers. Prev Med 1998, 27: A19-A28.

⁴ US Department of Health and Human Services. Preventing tobacco use among young people: a report of the surgeon general. US department of Health and Human Services, Public Health Service, Centres for Disease Control, Centre for Health Promotion and Education, Office on Smoking and Health; Atlanta, Georgia: 1994.

⁵ Tyas SL, Pederson LL. Psychosocial factors related to adolescent smoking : a critical review of the literature. Tob Control, 1998, 7:409-420.

⁶ Glendinning A, Inglis D. Smoking behaviour in youth: the problem of low self-esteem? J Adolesc. 1999 Oct;22(5):673-82.

⁷ Anda Rf, Croft JB, Felitti VJ, Nordenberg D, Giles WH, Williamson DF, Giovino GA. Adverse childhood experiences and smoking during adolescence and adulthood. JAMA. 1999 Nov 3;282(17):1652-8

Het aantal sigaretten die de laatste 30 dagen gerookt werden, wordt bevraagd met 7 antwoordmogelijkheden.

- Hoeveel sigaretten heb je gedurende de laatste 30 dagen gerookt? Geen; minder dan 1 sigaret per week; minder dan 1 sigaret per dag; 1-5 sigaretten per dag; 6-10 sigaretten per dag; 11-20 sigaretten per dag; meer dan 20 sigaretten per dag.

De leeftijd waarop de eerste sigaret werd gerookt, wordt ook bevraagd.

- Op welke leeftijd deed je voor het eerst het volgende ...? Een sigaret roken (meer dan een trekje)? Nooit; 11 jaar of jonger; 12 jaar; ...; 18 jaar of ouder.

Verder worden vragen gesteld over de omgeving van de jongeren. Een reeks vragen gaat na of belangrijke personen in de omgeving van de jongere roken, namelijk vader, moeder en hun beste vriend of vriendin.

- Rookt één van de volgende personen? Apart bevraagd voor: je vader, je moeder, je beste vriend(in). Rookt dagelijks; rookt af en toe; rookt niet; ik weet het niet; heb of zie deze persoon niet.

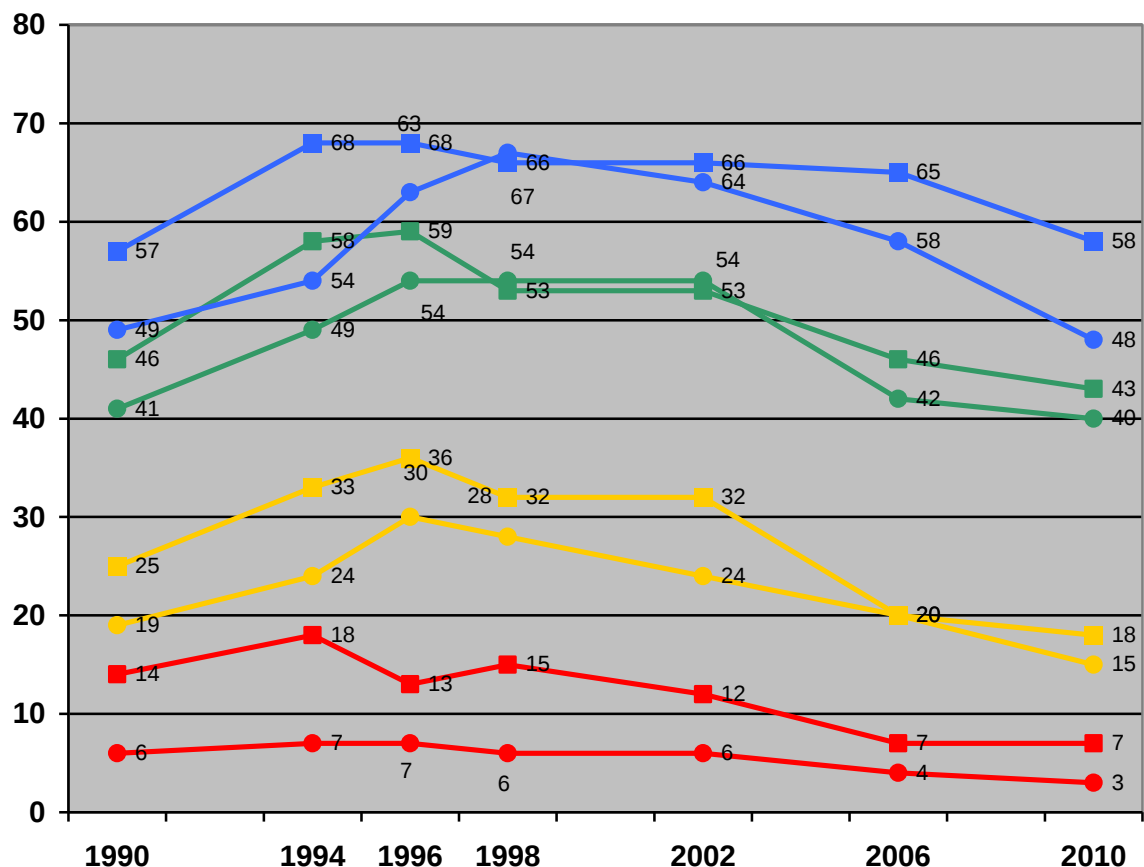
Resultaten

Ooit gebruik van tabak

In grafiek 1 zijn de resultaten van het ooit roken van tabak naar leeftijd weergegeven.

Algemeen (over de leeftijden heen) hebben in 2010 meer jongens ooit gerookt dan meisjes (respectievelijk 33,5% en 27,5%; $\chi^2 = 45,05$; $df = 1$; $p < 0,001$). Bekijken we dit per leeftijdsgroep, dan zijn er significante verschillen bij de 11-12 jarigen ($\chi^2 = 21,96$; $df = 1$; $p < 0,001$), bij de 13-14 jarigen ($\chi^2 = 5,45$; $df = 1$; $p = 0,020$) en bij de 17-18 jarigen ($\chi^2 = 25,25$; $df = 1$; $p < 0,001$).

In het algemeen is een daling te observeren in 2010 in vergelijking met 2006. Over de leeftijden heen daalt de lifetimeprevalentie (ooit gerookt) bij de jongens van 36,1% in 2006 naar 33,5% in 2010 ($\chi^2 = 7,99$; $df = 1$; $p = 0,005$). Bij meisjes daalt het ooit gebruik van tabak van 31,4% in 2006 naar 27,5% in 2010 ($\chi^2 = 19,63$; $df = 1$; $p < 0,001$). Deze daling was ook reeds merkbaar tussen 2002 en 2006 (jongens: 41,8% in 2002 ooit gerookt met $\chi^2(2002-2006) = 44,8$; $df = 1$; $p < 0,001$; meisjes: 36,8% in 2002 ooit gerookt met $\chi^2(2002-2006) = 41,0$; $df = 1$; $p < 0,001$).

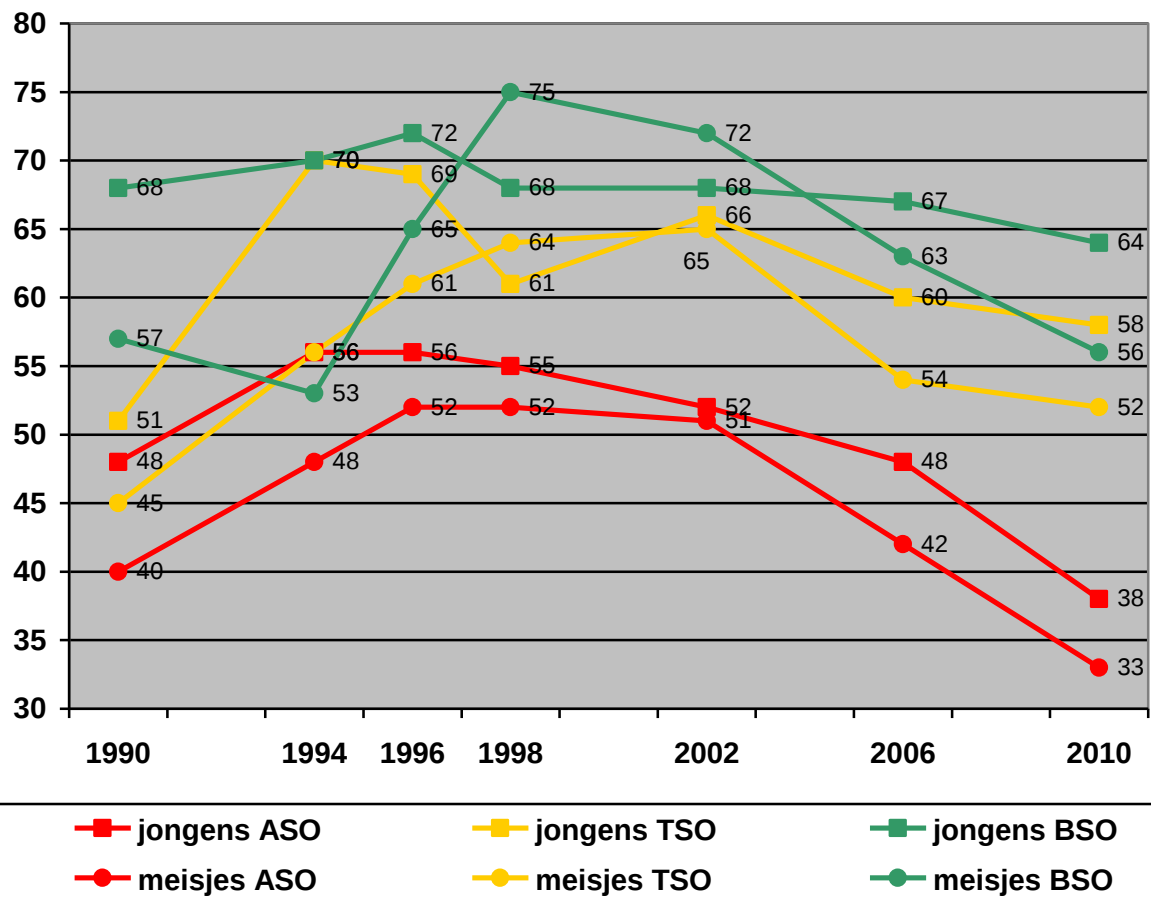
■ jongens 11-12 ■ jongens 13-14 ■ jongens 15-16 ■ jongens 17-18
 ● meisjes 11-12 ● meisjes 13-14 ● meisjes 15-16 ● meisjes 17-18

Grafiek 1: Lifetimeprevalentie (ooit tabak gerookt) naar leeftijd

Naar opleidingsniveau is er alleen een significante daling te observeren in het algemeen secundair onderwijs (grafiek 2). In het algemeen secundair onderwijs (jongens en meisjes samen) daalt het ooit gebruik van tabak van 44,6% in 2006 naar 35,4% in 2010 ($\chi^2 = 41,32$; $df = 1$; $p < 0,001$). Zowel voor de jongens als voor de meisjes is die daling significant.

In het technisch secundair onderwijs was er geen significante daling vast te stellen tussen 2006 en 2010 (technisch van 57,1% naar 54,9%).

In het beroepsonderwijs werd een lichte daling van 64,9% in 2006 naar 60,4% in 2010 vastgesteld ($\chi^2 = 5,31$; $df = 1$; $p = 0,021$). Deze daling was vooral te wijten aan een significante daling van het ooit roken bij de meisjes van 62,9% in 2006 naar 55,9% in 2010 ($\chi^2 = 5,73$; $df = 1$; $p = 0,017$). Voor jongens uit het BSO werd geen significant verschil gevonden.

Grafiek 2: Ooit gebruik van tabak naar opleiding

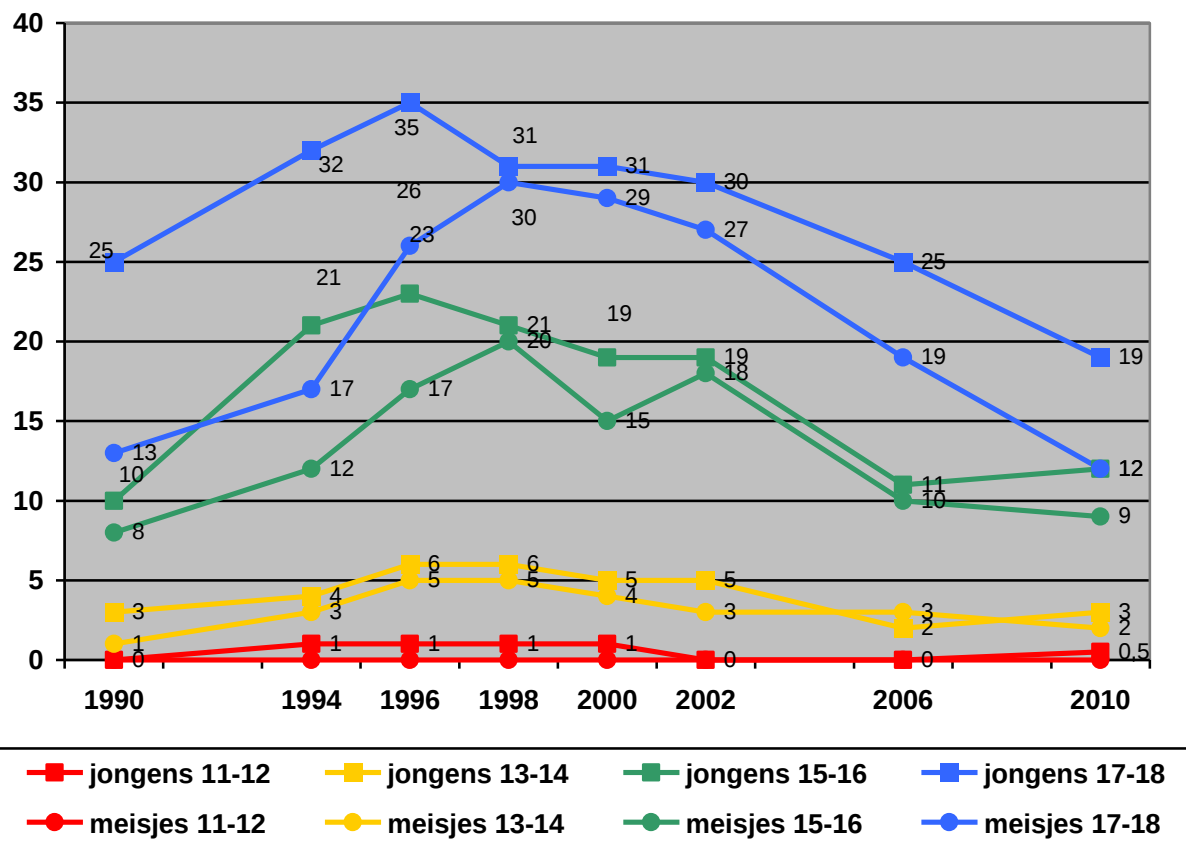
Huidig rookgedrag bij jongeren

De resultaten van het dagelijks roken bij jongeren bevinden zich in grafiek 3. In 2010 roken meer jongens dagelijks dan meisjes (respectievelijk 9,7% en 6,5%; $\chi^2 = 34,39$; $df = 1$; $p < 0,001$). Bekijken we dit per leeftijdsgroep, dan stellen we een (klein) significant verschil tussen jongens en meisjes vast bij de

11-12 jarigen ($\chi^2 = 4,45$; $df = 1$; $p = 0,035$) en een groter verschil tussen jongens en meisjes bij de 17-18 jarigen ($\chi^2 = 25,88$; $df = 1$; $p < 0,001$).

Over de leeftijden heen vinden we een lichte daling van het dagelijks roken bij de jongens van 10,9% in 2006 naar 9,7% in 2010 ($\chi^2 = 4,49$; $df = 1$; $p = 0,034$). Bij de meisjes daalt het dagelijks roken sterker van 8,6% in 2006 naar 6,5% in 2010 ($\chi^2 = 16,88$; $df = 1$; $p < 0,001$). Tussen 2002 en 2006 waren de dalingen in het dagelijks roken sterker (jongens in 2002: 14,9% met χ^2 (2002-2006) = 47,2; $df = 1$; $p < 0,001$; meisjes in 2002: 12,3% met χ^2 (2002-2006) = 45,8; $df = 1$; $p < 0,001$).

De daling van het dagelijks roken tussen 2006 en 2010 is vooral te wijten aan het dalende aantal dagelijkse rokers bij de 17-18 jarige jongeren (van 22,0% in 2006 naar 15,6% in 2010).

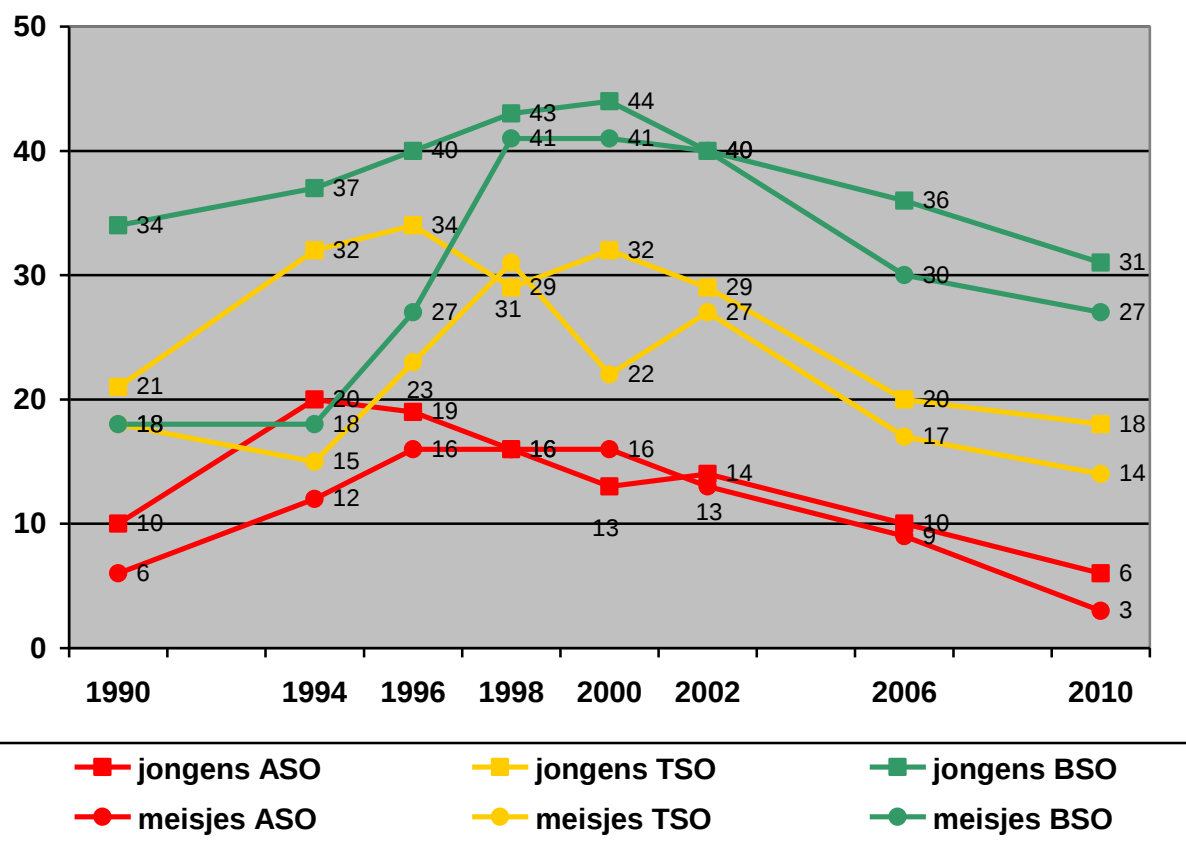
Grafiek 3: Dagelijks roken naar leeftijd

In grafiek 4 bevinden zich de resultaten van dagelijks roken naar opleiding. Het percentage dagelijks rokende jongeren daalt in alle opleidingsniveaus. Jongeren uit het beroepssecundair onderwijs roken echter nog steeds meer dan jongeren uit het technisch secundair onderwijs (jongens: $\chi^2 = 42,73$; $df = 1$; $p < 0,001$; meisjes: $\chi^2 = 40,44$; $df = 1$; $p < 0,001$), die op zich weer vaker dagelijks roken dan jongeren uit het algemeen secundair onderwijs (jongens: $\chi^2 = 69,70$; $df = 1$; $p < 0,001$; meisjes: $\chi^2 = 86,35$; $df = 1$; $p < 0,001$).

In de drie richtingen is de daling in het dagelijks roken tussen 2006 en 2010 significant. In het algemeen secundair onderwijs daalde het dagelijks roken het sterkst van 9,1% in 2006 naar 4,2% in 2010 ($\chi^2 = 45,81$; $df = 1$, $p < 0,001$). Zowel bij de jongens als bij de meisjes was de daling significant.

Het dagelijks roken in het technisch secundair onderwijs daalde licht van 18,8% in 2006 naar 15,7% in 2010 ($\chi^2 = 6,58$; $df = 1$; $p = 0,010$). De jongens vertoonde geen significante daling, terwijl de daling bij de meisjes borderline significant was ($\chi^2 = 3,73$; $df = 1$; $p = 0,053$).

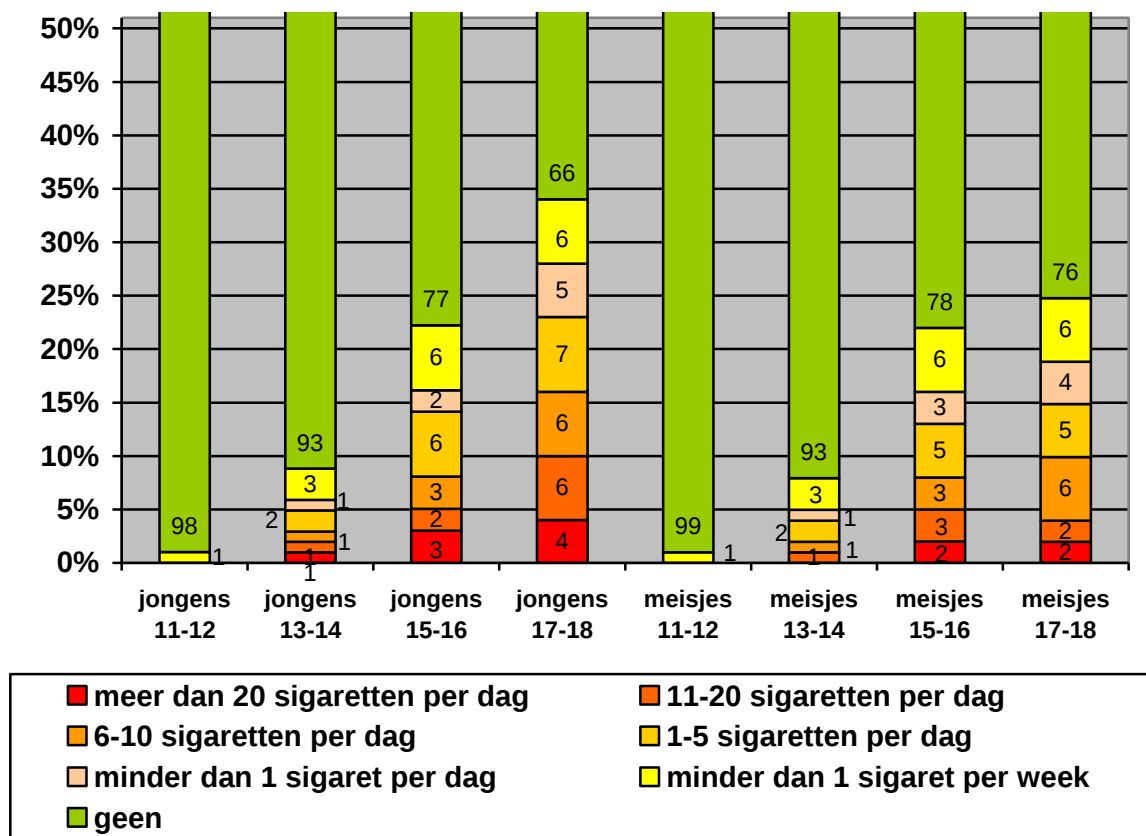
In het beroepssecundair onderwijs was ook een lichte significante daling vast te stellen van 33,3% dagelijkse rokers in 2006 naar 29,2% in 2010 ($\chi^2 = 4,74$; $df = 1$; $p = 0,029$). Bekijken we echter deze resultaten afzonderlijk voor jongens en meisjes, dan valt de significantie weg.

Grafiek 4: dagelijks roken naar opleiding

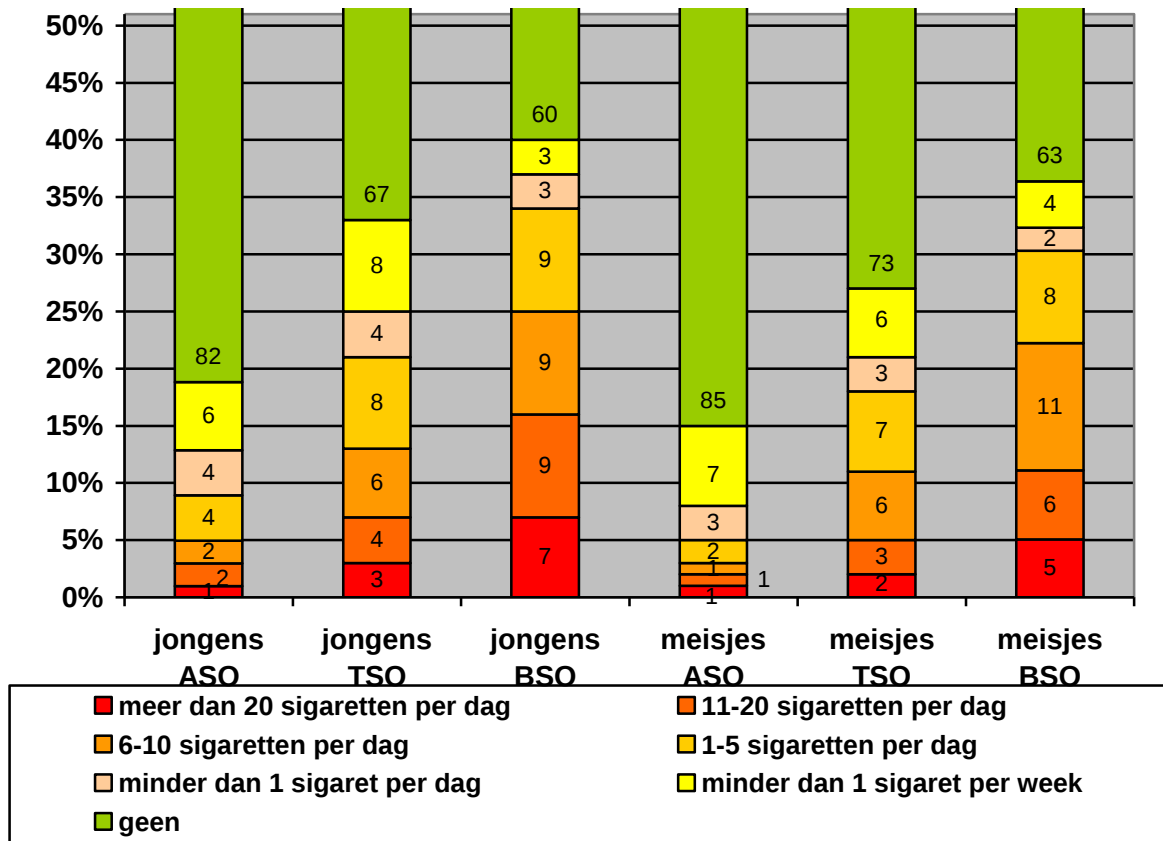
Een daling in het dagelijks roken kan ook het gevolg zijn van een stijging in het wekelijks (maar niet dagelijks) roken. Jongeren roken vaak als ze in groep zijn of uitgaan tijdens het weekend. Door het rookverbod op scholen, wordt de kans om te roken op schooldagen beperkt. We stellen echter vast dat slechts een beperkt aantal jongeren alleen wekelijks rookt. Zo rookt minder dan 0,5% van de 11-12 jarigen alleen wekelijks. Bij de 13-14 jarigen is dat 2%, bij de 15-16 jarigen 4% en bij de oudste leeftijdsgroep rookt 5% wekelijks maar niet dagelijks.

Een volgende vraag gaat na hoeveel de jongeren roken. In grafiek 5 zijn de resultaten naar leeftijd weergegeven. De zware rokers vindt men vooral terug bij de 15-16 jarigen en de 17-18 jarigen. Op 17-18 jaar, rookt 4% van de jongens en 2% van de meisjes meer dan een pakje sigaretten per dag. Bekijkt men alleen de rokers, dan is dat 11% van de rokende 17-18 jarige jongens en 9% van de 17-18 jarige meisjes. Van de rokende 15-16 jarige jongens rookt 12% reeds meer dan een pakje per dag en bij de rokende 15-16 jarige meisjes is dat 9%.

Grafiek 5: Aantal sigaretten naar leeftijd 2010

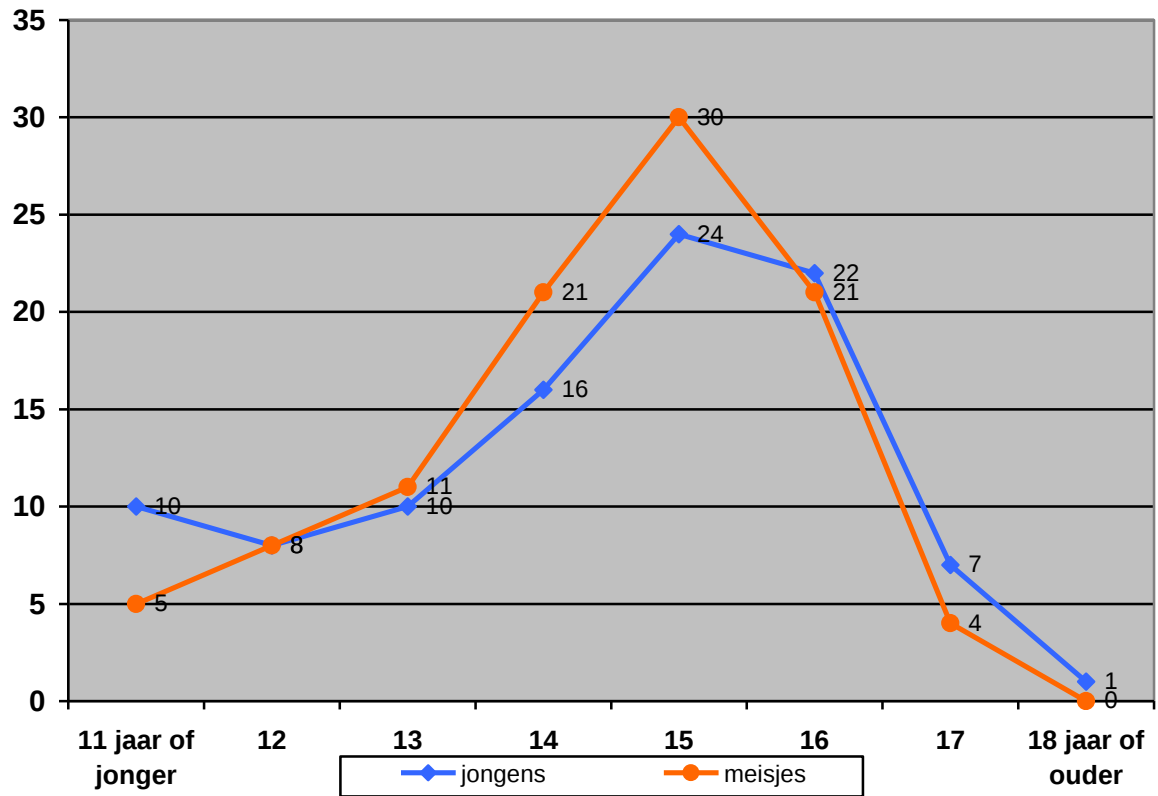
In grafiek 6 staan de resultaten van het aantal sigaretten dat gerookt wordt naar opleiding. Zeven percent van de jongens uit het beroepsonderwijs en 5% van de meisjes uit het beroepsonderwijs roken meer dan 1 pakje per dag. Kijken we alleen naar de rokers, dan is dat 19% van de rokende jongens uit het beroepssecundair onderwijs en 14% van de rokende meisjes uit het beroepssecundair onderwijs. Voor de rokende jongeren uit het algemeen en technisch secundair onderwijs liggen de percentages zware rokers lager: respectievelijk 5% en 4% voor de rokende jongens en meisjes uit het algemeen secundair onderwijs en respectievelijk 10% en 8% voor de rokende jongens en meisjes uit het technisch secundair onderwijs.

Grafiek 6: aantal sigaretten naar opleiding 2006

Leeftijd roken eerste sigaret

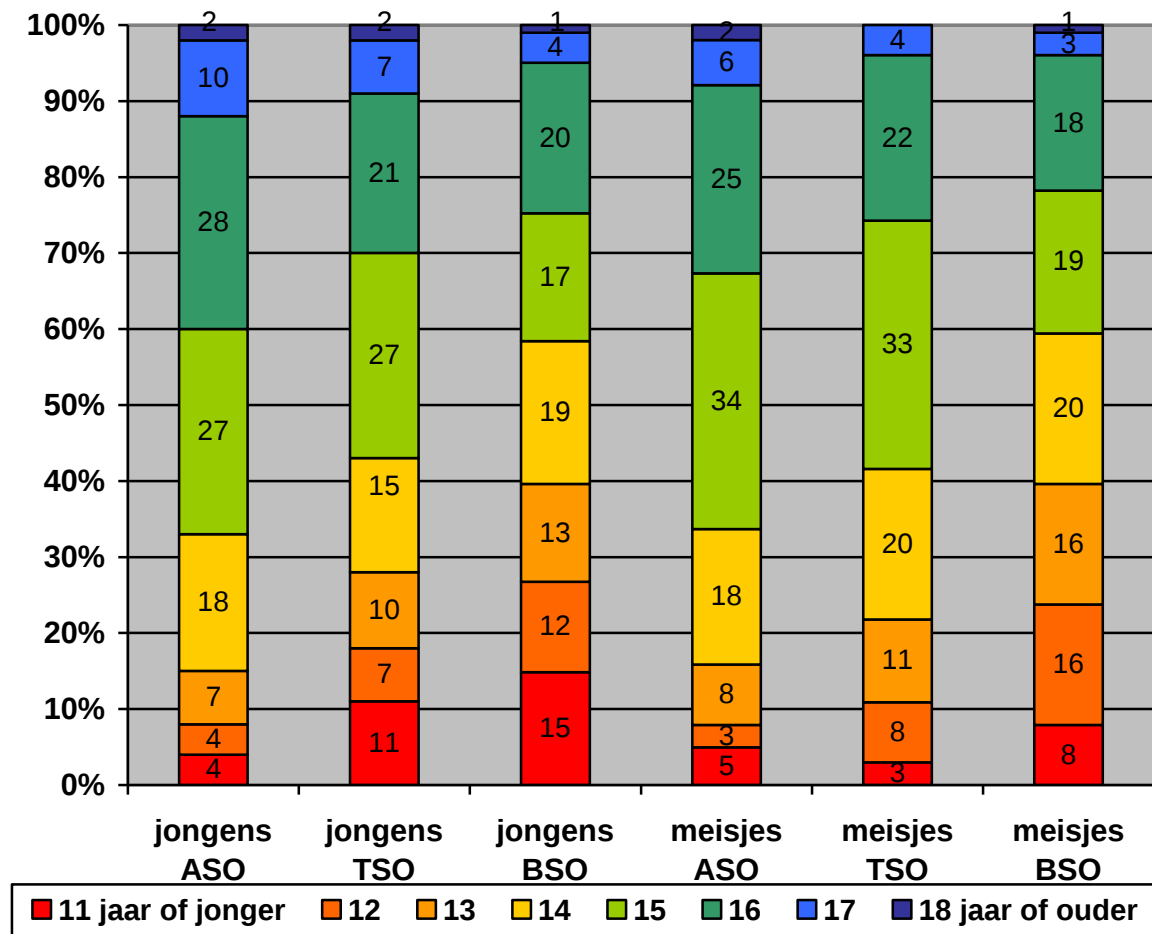
De resultaten met betrekking tot de beginleeftijd van het roken van een eerste sigaret, een belangrijke predictor voor toekomstig roken, bevinden zich in grafiek 7. Alleen de 17-18 jarigen werden hierin opgenomen. Van de jongens die zeggen te roken of gerookt te hebben, begon 68% op 15 jarige leeftijd of eerder. Tien percent van de jongens zegt 11 jaar of jonger te zijn geweest wanneer ze een eerste sigaret gerookt hebben. Van de meisjes die zeggen reeds gerookt te hebben, deed 75% dit op 15 jarige leeftijd of eerder. De meerderheid van de 17-18 jarige jongeren begint te roken tussen hun 13 en 16 jaar.

Grafiek 7: beginleeftijd roken 17-18 jarigen 2010

In grafiek 8 bevinden zich de resultaten van de beginleeftijd van het roken naar opleiding (alleen 17-18 jarigen). Respectievelijk 11% en 15% van de jongens uit het technisch en beroepssecundair onderwijs begonnen reeds te roken op 11 jaar of jonger in vergelijking met 4% van de jongens uit het algemeen secundair onderwijs. Bij de meisjes uit het beroepssecundair onderwijs begon 8% te roken op 11 jaar of jonger. In het technisch onderwijs was dit 3% en in het algemeen secundair onderwijs was dit 5%.

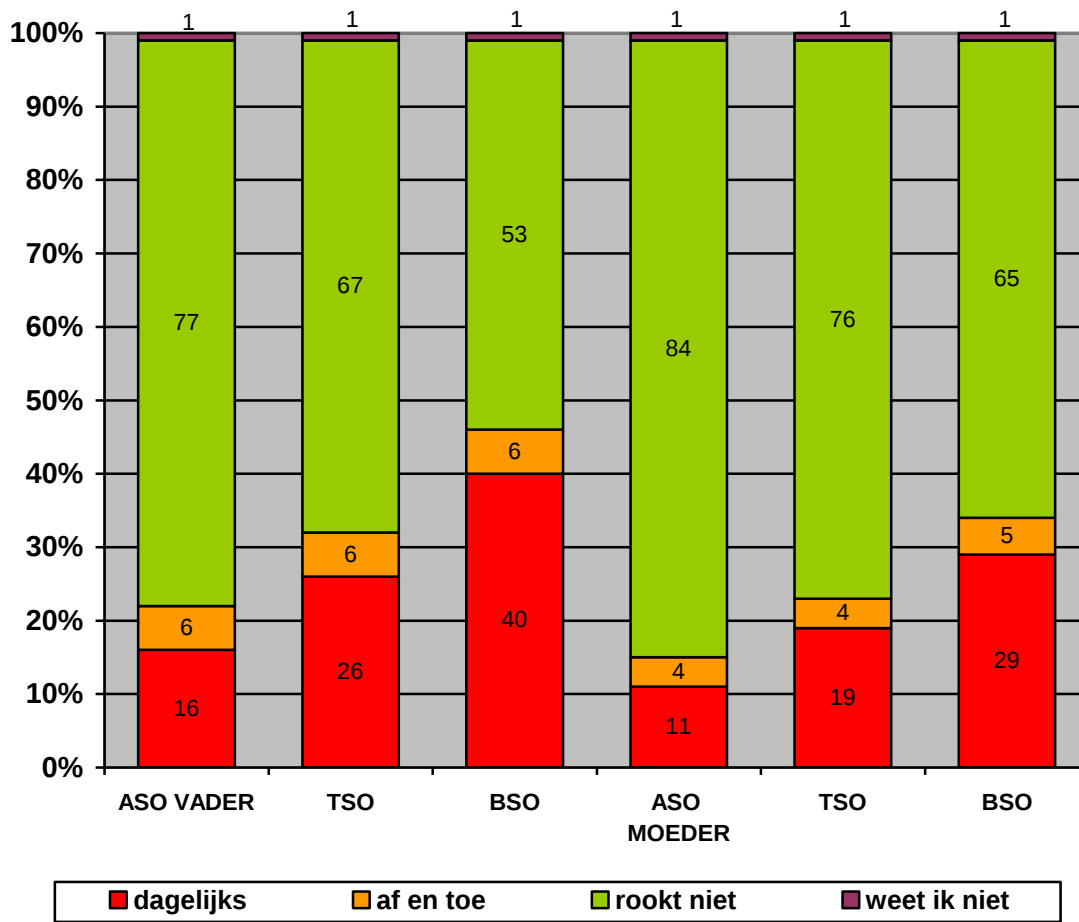
Aangezien dit de resultaten zijn van alleen de 17-18 jarigen moet men hier rekening houden met de kleine groepen (664 rokende jongens verdeeld over de 3 opleidingen en 579 rokende meisjes verdeeld over de 3 opleidingen).

Grafiek 85: beginleeftijd roken naar opleiding 2010

Roken in de omgeving van de jongere

Het roken van belangrijke personen uit de omgeving van de jongere is een voorspeller voor het eigen rookgedrag. We denken hierbij in de eerste plaats aan de ouders van de jongere. In grafiek 9 staan de resultaten van het roken van vader en moeder naar opleiding. Zowel vaders als moeders van jongeren uit het beroepssecundair onderwijs zijn vaker dagelijkse rokers dan ouders van jongeren uit het algemeen secundair onderwijs. De prevalentie van het dagelijks roken van ouders van jongeren uit het technisch secundair onderwijs ligt er tussenin.

Grafiek 9: vader en moeder rookt naar opleiding

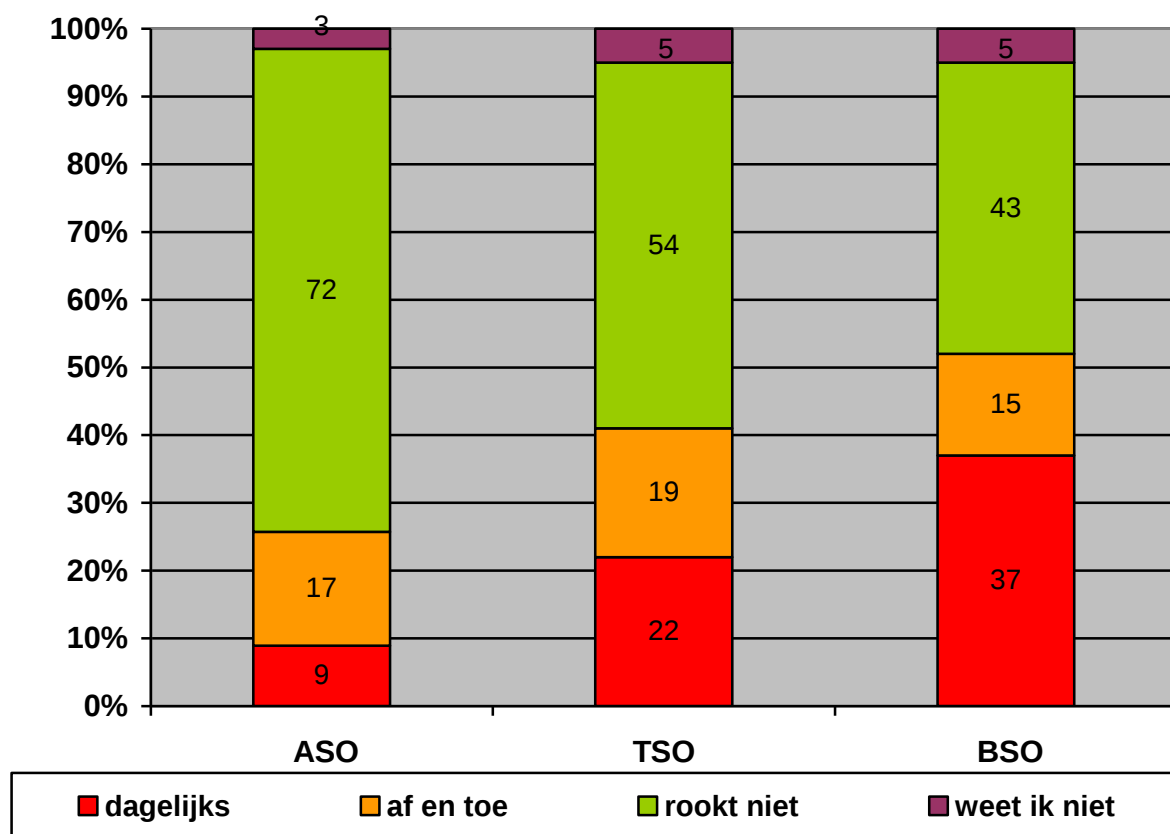
Indien de vader rookt, is de kans groter dat de kinderen ook roken ($\chi^2=73,41$; $df=1$; $p < 0,001$). Van de rokende vaders (dagelijks of af en toe), rookt 17,9% van de kinderen ten minste wekelijks (= wekelijks + dagelijks). Van de vaders die niet roken, rookt 7,4% van de kinderen ten minste wekelijks. In een logistische regressie gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en het roken van de moeder in het gezin, vinden we een odds ratio van 2,15. Met andere woorden, indien de vader rookt, heeft de jongere 2,15 keer meer kans om zelf te roken. Deze relatie is significant met een 95% betrouwbaarheidsinterval van 1,85 tot 2,50. Hetzelfde verband kan geobserveerd worden bij de moeders ($\chi^2=248,09$; $df=1$; $p < 0,001$). Van de rokende moeders, rookt 19,9% van de kinderen ten minste wekelijks. Terwijl 8,2% van de kinderen ten minste wekelijks rookt, indien de moeder niet rookt. Controleren we deze relatie voor leeftijd, geslacht en voor het roken van de vader in het gezin, dan is dit significant met een odds ratio van 2,19 (95% betrouwbaarheidsinterval: 1,86-2,56).

Waar beide ouders roken (12,0% van de totale steekproef), rookt 22,2% van de jongere ten minste wekelijks. Indien slechts 1 van de ouders rookt (27,5% van de steekproef), rookt 15,7% van de jongere. Waar geen enkele ouder rookt (60,5% van de steekproef), rookt 6,2% van de jongeren. Deze relatie is significant ($\chi^2 = 364,84$; $df = 2$; $p < 0,001$).

Een tweede groep belangrijke personen uit de omgeving van de jongere zijn de vrienden. De vraag werd gesteld of hun beste vriend of vriendin rookt (grafiek 10). De jongeren uit het beroepsonderwijs gaven het meest aan dat hun beste vriend(in) rookt, gevolgd door jongeren uit het technisch onderwijs en algemeen secundair onderwijs.

Ook hier kan men vaststellen dat indien hun beste vriend rookt, de jongere meer kans heeft om zelf te roken ($\chi^2=2343,06$; $df = 1$; $p < 0,001$). Van de jongeren die aangeven dat hun beste vriend(in) rookt, roken 37,9% zelf ten minste wekelijks. Van de jongeren die aangeven dat hun beste vriend(in) niet rookt, roken er slechts 2,4% ten minste wekelijks. Gecontroleerd voor leeftijd en geslacht, vinden we een odds ratio van 16,30 (95% betrouwbaarheidsinterval: 13,69-19,41). Indien de beste vriend(in) rookt, heeft de jongere 16,3 keer meer kans zelf te roken.

Controleren we deze resultaten voor het roken van vader en moeder, dan stellen we vast dat de odds ratio lichtelijk daalt naar 14,59 (95% betrouwbaarheidsinterval: 12,14-17,53). Maar ook de invloed van de ouders blijft bestaan (roken vader odds ratio = 2,00 (95% betrouwbaarheidsinterval: 1,69-2,37); roken moeder odds ratio = 1,76 (95% betrouwbaarheidsinterval: 1,47-2,11)).

Grafiek 60: beste vriend/vriendin rookt naar opleiding

Conclusie

De dalende trend van het roken bij jongeren, die werd vastgesteld tussen 2002 en 2006, werd verder doorgezet in 2010. Ondanks deze daling, blijven de ongelijkheden in opleiding (een indicator van socio-economische status bij adolescenten) bestaan: meer jongeren uit het beroepsonderwijs roken, ze roken ook meer sigaretten dan jongeren uit het technisch en algemeen onderwijs, en beginnen te roken op jongere leeftijd (waardoor de kans op verslaving vergroot).

De directe omgeving is belangrijk als voorspeller voor het rookgedrag van de jongere. Jongeren uit een rokende omgeving hebben meer kans zelf te roken. Hierbij is het hebben van rokende vrienden de belangrijkste voorspeller, gevolgd door de ouders die roken.

Contact

De studie Jongeren en Gezondheid is te vinden op: www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be.

De verantwoordelijke onderzoekers zijn Prof. Dr. Lea Maes en Dr. Carine Vereecken.

Contactpersoon: Dr. Anne Hublet (Anne.Hublet@UGent.be)

Adres:

Universiteit Gent

Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen

Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidkunde

Watersportlaan 2

9000 Gent

Tel: +32.9. 264 94 01

De internationale studie Health Behaviour in School-aged Children is te vinden op www.hbsc.org.